

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ
Master studije za inkluzivno obrazovanje

Sanja Jokić

**ULOGA I ZNAČAJ ASISTENTA U NASTAVI U RADU SA
DJECOM SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U
DRUGOM CIKLUSU OSNOVNE ŠKOLE**

Master rad

Nikšić, 2024.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ
Master studije za inkluzivno obrazovanje

**ULOGA I ZNAČAJ ASISTENTA U NASTAVI U RADU SA
DJECOM SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U
DRUGOM CIKLUSU OSNOVNE ŠKOLE**

Master rad

Mentor: prof. dr Nada Šakotić

Kandidat: Sanja Jokić

Broj indeksa: 7/22

Nikšić, 2024.

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Sanja Jokić

Datum i mjesto rođenja:

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv postdiplomskog studija: Studijski program za inkluzivno obrazovanje

Naslov rada: *Uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole*

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet – Nikšić

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema:

Mentor: prof. dr Nada Šakotić

Komisija za ocjenu teme i podobnosti magistranda:

Komisija za ocjenu magistarskog rada:

Datum sjednice Vijeća na kojoj je usvojen izvještaj o ocjeni master rada i formirana komisija za odbranu rada:

Komisija za odbranu rada:

Datum odbrane:

Datum promocije:

Zahvalnica

Zahvaljujem se porodici i mentorki na podršci u izradi master rada.

REZIME

U radu se bavimo ulogom i značajem asistenata u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole. Rad sadrži teorijski i istraživački dio. U teorijskom dijelu rada govori se o ulogama koje asistent ostvaruje u funkciji pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Istraživanje je realizovano s ciljem da se utvrdi način na koji asistenti u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole ostvaruju svoju ulogu u kontekstu pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Uzorak istraživanja sačinjavalo je 40 asistenata u nastavi, 30 roditelja djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i 40 nastavnika. Za dobijanje podataka od roditelja i asistenata korišćen je anketni upitnik. Fokus grupni intervju je korišćen za dobijanje podataka od nastavnika.

Rezultati istraživanja pokazuju da asistenti u nastavi pružaju pomoć i podršku djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju prilikom učenja nastavnih sadržaja kroz pružanje individualnih uputstava i smjernica za rad. Asistenti u nastavi kroz raznovrsne kooperativne aktivnosti podstiču socijalnu interakciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Dobijeni rezultati pokazuju da nastavnici i roditelji ima afirmativne stavove prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.

Na osnovu dobijenih rezultata zaključeno je da asistenti u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole svoju ulogu ostvaruju na način koji je baziran na pružanju kontinuirane i intenzivne pomoći i podrške učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju u kontekstu što efikasnijeg učenja i socijalne interakcije ovih učenika sa vršnjacima tipičnog razvoja.

Ključne riječi: *asistenti u nastavi, djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju, pomoć i podrška, drugi ciklus osnovne škole*

APSTRAKT

In this paper, we deal with the role and importance of teaching assistants in working with children with disabilities and developmental difficulties in the second cycle of elementary school. The paper contains a theoretical and research part. The theoretical part of the paper discusses the roles that the assistant fulfills in the function of providing help and support to children with disabilities and difficulties in development.

The research was carried out with the aim of determining the way in which teaching assistants in the second cycle of elementary school fulfill their role in the context of providing help and support to children with disabilities and developmental difficulties. The research sample consisted of 40 teaching assistants, 30 parents of children with disabilities and developmental difficulties, and 40 teachers. A questionnaire was used to obtain data from parents and assistants. A focus group interview was used to obtain data from teachers.

The results of the research show that teaching assistants provide help and support to children with disabilities and developmental difficulties when learning teaching content by providing individual instructions and guidelines for work. Teaching assistants encourage the social interaction of children with developmental disabilities through various cooperative activities. The obtained results show that teachers and parents have affirmative attitudes towards the role of teaching assistant in the second cycle of elementary school.

Based on the obtained results, it was concluded that teaching assistants in the second cycle of elementary school fulfill their role in a way that is based on providing continuous and intensive help and support to students with disabilities and developmental difficulties in the context of the most effective learning and social interaction of these students with their peers. typical development.

Keywords: teaching assistants, children with disabilities and developmental difficulties, help and support, second cycle of elementary school

SADRŽAJ

UVOD	9
I TEORIJSKI DIO	11
1. OSNOVE INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA	11
1.1. Definisanje inkluzivnog obrazovanja.....	12
1.2. Ključni elementi efikasne implementacije inkluzivnog obrazovanja	13
1.3. Koncept inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori	14
2. ASISTENT U NASTAVI	16
2.1. Zakonski okviri za angažovanje asistenta u nastavi.....	17
2.2. Razlozi za angažovanja asistenta u nastavi	17
2.3. Asistent kao pomoć i podrška učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju	18
2.4. Uloge asistenta u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju	20
2.5. Važnost asistenta u učenju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju	21
2.6. Poželjne osobine i kompetencije asistenta u nastavi.....	22
2.6. Neophodnost stručnog usavršavanja asistenata u nastavi	23
2.7. Pregled dosadašnjih istraživanja	24
2. SARADNJA ASISTENATA U NASTAVI SA RODITELJIMA DJECE SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU, NASTAVNICIMA I PEDAGOŠKO-PSIHOLOŠKOM SLUŽBOM	26
2.7. Saradnja asistenta u nastavi sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.....	26
2.8. Saradnja asistenta u nastavi sa nastavnicima	27
2.9. Saradnja asistenta u nastavi sa pedagoško-psihološkom službom	27
II METODOLOŠKE OSNOVE.....	28
1.1. Problem i predmet istraživanja.....	28

1.2.Cilj i zadaci istraživanja	28
1.3.Istraživačke hipoteze	29
1.4.Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	29
1.5.Uzorak ispitanika.....	30
2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	31
2.1. Rezultati dobijeni anketiranjem asistenata u nastavi.....	31
2.2. Rezultati dobijeni anketiranjem roditelja	45
2.3. Rezultati dobijeni intervjuisanjem nastavnika	55
ZAKLJUČAK	59
LITERATURA	61
Anketni upitnik za asistente u nastavi.....	64
Anketni upitnik za roditelje	68
Fokus grupe.....	71

UVOD

Inkluzivno obrazovanje je proces u stalnom razvoju koji ima za cilj da obijezbijedi pristup i učešće svim učenicima u obrazovanju, bez obzira na njihove razlike. Kako zamišljamo budućnost inkluzivnog obrazovanja, pojavljuju se različite perspektive i mogućnosti, sa potencijalom da se obrazovanje transformiše u istinski pravičan i dobrodošao sistem za sve. Budućnost inkluzivnog obrazovanja je obećavajuća i puna mogućnosti. Kroz primjenu inovativnih tehnologija, personalizovano učenje, vrednovanje različitosti i obuku osnaženih profesionalaca, možemo da izgradimo obrazovni sistem koji zadovoljava potrebe svih učenika i priprema ih za izazove savremenog svijeta (Lazor, Marković i Nikolić, 2008).

Kao što samo ime govori, inkluzivno obrazovanje se odnosi na pružanje kvalitetnog obrazovanja za sve. Cilj ovog pristupa je da se obezbijedi da svaki učenik, uključujući i one sa posebnim obrazovnim potrebama, ima jednak pristup obrazovanju. Inkluzivno obrazovanje promoviše prihvatljivo okruženje koje cijeni različitost i omogućava svakom učeniku da dostigne svoj puni potencijal. Inkluzivno obrazovanje nije ograničeno na fizički pristup (Bouillet, Kudek-Mirošević, 2015). To uključuje stvaranje okruženja u kojem se svaki učenik osjeća bezbjedno i dobrodošlo. Dajući prioritet jedinstvenim potrebama svakog učenika, inkluzivno obrazovanje pomaže da se osigura da svako dijete može da napreduje i uči sopstvenim tempom, na svoj način. Ovaj pristup prepoznaje da su svi učenici različiti i da im je potrebna različita podrška da bi postigli uspjeh (Gagare, 2018).

Sa inkluzivnim obrazovanjem, svaki učenik se posmatra kao pojedinac sa jedinstvenim sposobnostima, interesovanjima i potrebama. Nastavnici koji prihvataju ovaj pristup shvataju da učenici uče na različite načine i da imaju različite sposobnosti. Oni rade na stvaranju okruženja za učenje u kojem svaki učenik može da se istakne (Karamatić Brčić i Viljac, 2019).

Inkluzivno obrazovanje nije samo obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Radi se o promovisanju različitosti u školama i stvaranju okruženja u kojem se svaki učenik osjeća cijenjenim i uključenim. Važnost inkluzivnog obrazovanja ne može se precijeniti. To je ključni

faktor u obezbjeđivanju da svaki učenik ima priliku da uspije, bez obzira na njihovo porijeklo. Radi se o stvaranju kulture poštovanja, razumijevanja i prihvatanja gdje se svi osjećaju dobrodošli.

Iz svega navedenog, evidentna je važnost inkluzivnog obrazovanja. Nastavnici su zaduženi za primjenu obrazovnog programa, a uloga asistenta jeste da metode rada prilagodi učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Razumijevanje i poštovanje različitog kulturnog porijekla, jezika i tradicije biće ključno za stvaranje inkluzivnog okruženja za učenje. Ova vještina se odnosi na prihvatanje različitosti, eliminisanje predrasuda i obezbjeđivanje da se svi učenici osjećaju prihvaćenim. Asistenti sa jakim kompetencijama mogu pozitivno uticati na dobrobit učenika i akademski uspjeh. Prilagodljivost i kreativno rješavanje problema su od suštinskog značaja za asistente koji se suočavaju sa dinamičnim izazovima u obrazovanju.

I TEORIJSKI DIO

1. OSNOVE INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA

Kao pojedinci, svi imamo različite načine učenja koji se često mijenjaju tokom vremena. Inkluzivno obrazovanje se odnosi na stvaranje okruženja za učenje koje pozitivno reaguje na različite potrebe pojedinca. Djeca sa smetnjama u razvoju su prirodni dio ove raznolikosti i postoje u svakoj zajednici (Elizabeth, 2013).

Inkluzivno obrazovanje ima za cilj da obezbijedi djeci sa smetnjama i teškoćama jednaka prava i mogućnosti u obrazovanju. Obrazovanje je i pravo samo po sebi i sredstvo za ostvarivanje drugih prava. Inkluzivno obrazovanje je neophodno da realizuju građanska, politička i ekonomska prava sve djece i mladih. To je pristup koji cijeni raznolikost kao suštinski dio procesa nastave i učenja i koji promoviše ljudski razvoj. Ono ima za cilj borbu protiv marginalizacije pojedinaca i promovisanje razlika (Lacey, 2010).

Važno je razumjeti inkluzivno obrazovanje kao širok pojam, koji se odnosi na pravo svih učenika (uključujući djecu sa invaliditetom, ali i druge marginalizovane grupe) da imaju koristi od redovnog obrazovanja. Inkluzivno obrazovanje se odnosi na učenike svih uzrasta.

Inkluzivno obrazovanje rezultira boljim društvenim razvojem i akademskim rezultatima za sve učenike jer pruža priliku da se izlože stvarnom svijetu koji dovodi do razvoja socijalnih vještina i boljih društvenih interakcija. Takođe obezbjeđuje da učenici sa smetnjama u razvoju stupaju u socijalne odnose sa vršnjacima bez smetnji. Socijalizacija djece u inkluzivnom obrazovanju je od fundamentalnog značaja. Prvo, djeca sa smetnjama se osjećaju prihvaćeno od strane svojih vršnjaka bez razvojnih smetnji. Drugo, djeca bez razvojnih smetnji razvijaju toleranciju na različitosti, empatiju, razumijevanje i druge društveno poželjne osobine ličnosti. Važan preduslov za inkluzivno obrazovanje je poštovanje različitosti, poštovanje različitih stilova učenja, varijacije u metodama, otvoreni i fleksibilni nastavni planovi i programi (Hrnjica i sar., 2004).

1.1. Definisanje inkluzivnog obrazovanja

Pravo svakog djeteta na obrazovanje proklamovano je u Univerzalnoj deklaraciji ljudskih prava (1948) kao i u Konvenciji UN o pravima djeteta (1990), a potvrđeno u Svjetskoj deklaraciji o obrazovanju za sve (1990). Svaki učenik ima različite potrebe, stilove učenja i sposobnosti. Među ovim učenicima, neki imaju više specijalizovanih potreba od drugih, ali posvećenost njihovom obrazovanju takođe je sadržana u Salamanci (Milenović, 2009).

Inkluzija se posmatra kao proces odgovaranja na različite potrebe svih učenika kroz povećanje učešća u učenju. To uključuje promjene i modifikacije sadržaja, pristupa, struktura i strategija.

Konkretno, četiri ključna elementa imaju tendenciju da se snažno pojavljuju u konceptualizaciji inkluzije u obrazovanju. To su sljedeći elementi:

- Uključivanje je proces, odnosno, inkluzija u obrazovanju mora da se vidi kao beskrajna potraga za pronalaženjem boljih načina da se odgovori na različitost.
- Ona se bavi „identifikovanjem i uklanjanjem barijera“. Stoga, uključuje prikupljanje, upoređivanje i procjenu informacija iz širokog spektra izvora u cilju planiranja poboljšanja politike i prakse.
- Radi se o prisustvu, učešću i postignućima „svih učenika“. Ovo 'prisustvo' se odnosi na to gdje se djeca obrazuju i koliko pouzdano i redovno prisustvuju; 'učešće' se odnosi na kvalitet njihovog iskustva dok su tamo i, stoga, moraju da inkorporiraju stavove samih učenika; a 'postignuće' se odnosi na ishode učenja kroz nastavni plan i program, a ne samo rezultate testova.
- Uključuje poseban naglasak na onim grupama učenika koji mogu biti u riziku od marginalizacije, isključenosti ili neuspjeha (Avramidis & Kalyva, 2007).

Inkluzija u obrazovanju se bavi kvalitetom obrazovanja svih učenika. Dakle, njegova relevantnost se ogleda u sljedećem:

- Učenici imaju pravo da odlučuju o stvarima koje ih se tiču.
- Svi učenici imaju pravo da budu aktivni učesnici u životu škole i zajednica.

- Svi učenici treba da imaju osjećaj pripadnosti i da se osjećaju sigurno u školi.
- Učenici treba da imaju prilike za saradnju i kooperativno učenje, sa fleksibilnim grupama vršnjaka za razvoj društvenih i komunikacijskih vještina.
- Učenici treba da uzmu puno učešće u vannastavnim i vanškolskim aktivnostima;
- U inkluzivnoj učionici, svi nastavnici treba da imaju pozitivne stavove i prema učenicima različitih sposobnosti i socio-kulturnog porijekla. Oni treba da vide raznolikost kao snagu i podsticaj za sopstveno učenje (Vujačić, 2009).

1.2. Ključni elementi efikasne implementacije inkluzivnog obrazovanja

Ključni elementi uspješne implementacije inkluzivnog obrazovanja su:

- jasan koncept i definicija inkluzivnog obrazovanja;
- konkretni ciljevi, indikatori, mjere i ishodi inkluzivnog obrazovanja;
- razumijevanje postojećih strukturalnih, obrazovnih i kulturnih izazova;
- dobro osmišljenja strategija implementacije koja uključuje jasan plan, evaluaciju i proces školske revizije;
- obezbjeđivanje obuke za inkluzivno obrazovanje, stalnu podršku i resurse za sve nastavnike itd. (Bukvić, 2014).

Uspješno inkluzivno obrazovanje zahtijeva transformaciju škole i promjenu sistema. Međutim, veliki dio ove reforme je fokusiran na dizajn, a ne zahtijeva veliki broj resursa. Često termin „inkluzivno obrazovanje“ postaje sinonim za obrazovanje za djecu sa smetnjama u razvoju. Iako je ovo možda i dalje primarna motivacija za inkluzivno obrazovanje, uspješna inkluzivna praksa biće uspješna za svu djecu sa mnogo različitih atributa kao što su kao etnička pripadnost, jezik, pol i socio-ekonomski status (Butt, 2018).

Inkluzija nudi drugačiji pogled na obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju u redovnim školama. Inkluzija znači da su sva djeca dobrodošla bez obzira na razlike. Kako je inkluzivna škola mjesto gde svako pripada, dijete je prihvaćeno i podržano od svojih vršnjaka. Inkluzivno

obrazovanje prepoznaje i odgovara na različite potrebe i sposobnosti djece – uključujući razlike u njihovim načinima i tempu učenja.

1.3. Koncept inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori

Crna Gora teži da unaprijedi proces pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Sagledavanjem Strategije inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, možemo izdvojiti sljedeće ciljeve:

- unapređenje položaja djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- pružanje individualne pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- omogućavanje da djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju dobiju kvalitetno obrazovanje i vaspitanje;
- zadovoljavanje obrazovnih potreba djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- stvaranje povoljnih uslova za socijalizaciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- saradnja svih aktera u funkciji pružanja podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- izbjegavanje svih oblika diskriminacije prema djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju itd. (Cvetko, Gudelj i Hrgovan, 2000).

Uvidom u Strategiju inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, uočavamo određene principe inkluzivnog obrazovanja. Jedan od vodećih principa jeste princip izbjegavanja bilo koje forme diskriminacije djece sa smetnjama u razvoju. Djeca koja imaju smetnje u razvoju ne bi trebala biti diskriminisana. Ovoj djeci potrebno je pružiti ljubav i razumijevanje.

Drugi princip inkluzivnog obrazovanja odnosi se na jednake mogućnosti. Sva djeca u školama treba da imaju jednak pristup kvalitetnom obrazovanju, bez obzira na smetnju, rasu, pol ili neku drugu različitost.

Treći princip inkluzivnog obrazovanja odnosi se na proces prilagođavanja škole potrebama učenika. Inkluzivno obrazovanje obezbjeđuje takvo okruženje za učenje koje promoviše

sveobuhvatni razvoj svih učenika u istom obrazovnom okruženju. Sadržaj, nastavni proces i fizičko okruženje mogu biti modificirani da pomognu učenicima da postignu uspjeh u nastavi.

Četvrti princip inkluzivnog obrazovanja koji izdvajamo jeste individualizacija. Individualne razlike među učenicima su izvor bogatstva i različitosti, a ne problem. Značaj uvažavanja individualnih razlika u obrazovanju je odavno poznat.

Nastavnici i učenici bez smetnji u razvoju treba da imaju pozitivan stav prema učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Učenje, socijalizacija i uopšte razvoj djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju u okviru redovnog obrazovanja u velikoj mjeri zavisi od stavova kako nastavnika, tako i učenika tipičnog razvoja. Dijete sa smetnjama koje prihvataju vršnjaci, imaće veći broj mogućnosti da učestvuju u raznim aktivnostima koje imaju za cilj razvijanje socijalizacije. Povećanjem pozitivnih interakcija može pomoći djeci sa smetnjama da razviju snažne jezičke vještine, kreativnost, empatiju, komunikaciju i samopouzdanje (Karamatić Brčić, 2013).

Nastavnik koji ima pozitivan stav prema djetetu sa smetnjama i teškoćama u razvoju biće više angažovan da pomogne ovom djetetu. Dijete sa smetnjama koje dobija podršku i pomoć od strane nastavnika, imaće više prilika za učenje i druženje sa vršnjacima koji se razvijaju na tipičan način.

2. ASISTENT U NASTAVI

Asistent u nastavi omogućavaju da djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju učestvuju u raznim aktivnostima sa vršnjacima tipičnog razvoja. On pomaže u primjeni inkluzivnog koncepta u sistemu redovnog obrazovanja. Zahvaljujući asistentu u nastavi djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju ostvaruju interakcije sa vršnjacima, savladavaju gradivo shodno svojim sposobnostima. Asistent u nastavi određeni dio vremena provodi sa učenicima koji imaju smetnje i teškoće u razvoju, te imaju mnošto prilika da se aktivno angažuje u procesu vaspitanja i obrazovanja djece ovih učenika. Moramo naglasiti činjenicu da asistent ne samo što pomaže učenicima, već ostvaruje efektivnu saradnju sa nastavnicima i roditeljima, odnosno starateljima učenika (Ewing, Monsen & Kielblock, 2018).

Asistent u nastavi ima veliki broj zadataka. Ipak, možemo izdvojiti sljedeće zadatke koje asistent u nastavi obavlja:

- participira u procesu planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog procesa za dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- u saradnji sa nastavnikom planira primjenu određenih strategija podučavanja djece sa smetnjama, odnosno teškoćama u razvoju;
- vodi računa da metode rada budu prilagođene sposobnostima djece sa smetnjama, odnosno teškoćama u razvoju;
- učestvuje u procesu pripremanja didaktičkih materijala i pomagala za rad sa djecom koja imaju smetnje, odnosno teškoće u razvoju;
- vodi računa da učenik sa smetnjama u razvoju, analogno svojim sposobnostima, samostalno izvršava određene zadatke;
- posebnu pažnju posvećuje procesu interakcije djece sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima bez smetnji;
- ostvaruje kontinuiranu saradnju sa nastavnikom;
- razmjenjuje iskustva i ideje sa nastavnikom;
- ostvaruje saradnju sa roditeljima, odnosno starateljima učenika;
- učestvuje u izradi IROP-a itd. (Macura-Milovanović & Vujisić-Živković, 2011).

2.1. Zakonski okviri za angažovanje asistenta u nastavi

Crna Gora nastoji na unaprijedi kvalitet inkluzivnog koncepta na svim nivoima obrazovanja. Učeniku sa smetnjama, odnosno teškoćama u razvoju dodjeljuje se asistent u nastavi kako bi napredovao i postizao adekvatne rezultate kako u domenu učenja, tako i u domenu socijalizacije i interakcije u okviru redovnog obrazovanja. Škola, odnosno vaspitno-obrazovna institucija je u obavezi da sa asistentom u nastavi zaključi ugovor o radu. Asistent u nastavi, prema Zakonu može biti lice koja imaju IV stepen obrazovanja ili VII stepen obrazovanja (<https://www.gov.me/dokumenta/ef7ee095-1951-4eb5-8ecd-c9cffc18beff>).

Dužnost asistenta je da se stručno usavršava, te na taj način unapređuje svoje vještine i sposobnosti koje su potrebne za pružanje podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Težnja svakog društva jeste stručno edukovan asistent u nastavi, koji je spreman da se aktivno uključi u proces pružanja podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

2.2. Razlozi za angažovanja asistenta u nastavi

Iz više razloga je potrebno dodijeliti asistenta u nastavi djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Ipak, moguće je izdvojiti neke ključne razloge za dodjeljivanje asistenta u nastavi:

- razvijanje samostalnosti kod učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- pružanje dodatne potpore u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- ohrabrivanje djeteta sa smetnjama i teškoćama u razvoju da učestvuje u kooperativnim aktivnostima sa vršnjacima tipičnog razvoja;
- pružanje tehničke pomoći učenicima po potrebi;
- podsticanje i ohrabrivanje učenika da aktivno uče u skladu sa svojim sposobnostima;
- pružanje individualne podrške putem timskog rada sa nastavnikom;
- participacija u izradi IROP-a;
- pružanje blagovremenih, jasnih i preciznih informacija roditeljima djece sa smetnjama, odnosno teškoćama u razvoju;

- unapređenje kvaliteta sveukupnog rada u inkluzivnoj učionici itd. (Tepla, 2015).

Rezultati istraživanja su pokazali da su intenzivna saradnja asistenta sa nastavnikom, sistematska priprema za nastavu i kolektivno vrednovanje dosadašnjeg rada asistenata najvažniji preduslovi za efikasan rad (Tepla, 2015). Drugi faktori za uspješan rad asistenta su odgovarajući nivo obrazovanja, znanja, uslužan pristup učenicima, empatija i tolerancija.

Neki autori (Giangreco i Doile, 2007) su se bavili analizom stručnih članaka u koji se govori o ulozi i značaju asistenta u nastavi. Na osnovu pregleda većeg broja stručnih članaka, autori su došli do zaključka da veći broj asistenata nema završen fakultet. Takođe, došlo se do saznanja da asistenti u nastavi nijesu dovoljno edukovani za rad sa djecom koja imaju smetnje i teškoće u razvoju.

2.3. Asistent kao pomoć i podrška učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Potrebno je da asistent u nastavi bude u velikoj mjeri angažovan u cilju usmjeravanja pažnje djeteta na zadatak. Često dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju gubi koncentraciju, pa je potrebno da asistent u nastavi osmisle efikasne strategije za usmjeravanje pažnje i koncentracije djeteta.

Uloga asistenta naročito je važna u domenu socijalizacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. U tom smislu asistent u nastavi:

- unapređuje kvalitet saradnje i kooperacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju sa njihovih vršnjacima tipičnog razvoja;
- ukazuje učeniku na važnost saradnje i na primjenu društveno poželjnih oblika ponašanja;
- pomaže učeniku da se aktivno uključi u igre i aktivnosti sa vršnjacima tipičnog razvoja;
- motiviše učenike tipičnog razvoja da pruže podršku djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju itd. (Webster, 2010).

Asistent u nastavi ostavaruje svoju ulogu u procesu pružanja podrške učeniku prilikom kretanja. On usmjerava učenika, ukazuje mu na eventualne prepreke, pruža podršku u prilikom promjene položaja tijela.

Asistent u nastavi pomaže učeniku u izvršavanju higijenskih potreba. U tom smislu, asistent:

- pruža pomoć i podršku u obavljanju higijene;
- pomaže učeniku prilikom korišćenja toaleta;
- pomaže učeniku u presvlačenju i obuvanju, po potrebi i dr.

Učeniku sa smetnjama i teškoćama u razvoju asistent pruža podršku u izvršavanju školskih zadataka. U tom smislu, asistent u nastavi:

- pomaže učeniku u primjeni didaktičkih materijala i školskog pribora;
- po potrebi, dodaje određeni školski pribor učeniku;
- pruža pomoć učeniku u izvršavanju praktičnih aktivnosti, analogno nalogima nastavnika;
- pomaže učeniku u vannastavnim aktivnostima koje škola organizuje;
- ukoliko je neophodno, dodatno pročita zadatak učeniku;
- pomaže učeniku u procesu samovrednovanja vlastitog rada i angažovanja (Bentham & Hutchins, 2006).

Posao asistenta u nastavi je prilično odgovoran. Od asistenta se očekuje da pokaže strpljenje, marljivost, posvećenost, visok stepen angažovanosti, da bude empatičan prema djetetu, odgovoran, te spreman na saradnju sa nastavnicima i roditeljima učenika:

Zahvaljujući ulozi asistenta, inkluzivno obrazovanje se unaprijedilo u vaspitno-obrazovnom sistemu. Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju bolje napreduju kada dobijaju pomoć od strane asistenta. Generalno, djeci kojoj je dodijeljen asistent u nastavi postižu bolje akademske rezultate, bolje su socijalizovana, razvijaju sigurnost i samopouzdanje, kao i samostalnost koja je od vitalnog značaja za obavljanje svakodnevnih aktivnosti (Idol, 2006).

2.4. Uloge asistenta u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Asistent u nastavi podstiče pažnju i koncentraciju učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju u cilju efikasnijeg učenja nastavnih sadržaja. On objašnjava učeniku kako i na koji način da lakše uradi određeni zadatak. Metode i strategija podučavanja prilagođava učeniku sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Često se u praksi dešava da učenik sa smetnjama u razvoju pravi određene greške prilikom rješavanja određenih zadataka. Zadatak asistenta nije da umjesto učenika uradi zadatak, već da ga osposobi da samostalno obavi isti. Uloge asistenta u nastavi su:

- pružanje nesporedne podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- u saradnji sa nastavnikom priprema materijale prilagođene karakteristikama učenika;
- bira adekvatne didaktičko-metodičke postupke za rad sa učenikom;
- pomaže učeniku prilikom upotrebe materijala za rad;
- detaljno objašnjava učeniku šta je potrebno uraditi u nekom zadatku;
- pruža pomoć učeniku prilikom prepisivanja sa table;
- usmjerava učenika na bitne finese vezane za zadatke;
- prihvata učenika nekoliko minuta prije nastave;
- poslije nastave prati učenika i predaje ga roditeljima itd. (Igrić, Marinić i Maljevac, 2021).

Dužnosti asistenta u nastavi zavise od vrste teškoće, odnosno smetnje koju učenik ima. Uloga asistenta u nastavi se bazira na stalnom saradnji sa nastavnikom, pomaganju učeniku i to:

- podstiče motivaciju za učenje kod učenika;
- podstiče učenika da samostalno rješava zadatke;
- podstiče učenika na samostalno pisanje i računanja;
- podstiče učenika da se aktivno angažuje u grupnim aktivnostima itd. (Mićanović, Maslovarić i Novović, 2012).

Asistent u nastavi pruža podršku učeniku tokom izrade školskih zadataka. Podstiče učenika da se aktivno angažuje u rješavanju zadataka koji podrazumijevaju komunikacionu i senzornu

aktivnost. U stručnoj literaturi nalazimo da asistent u nastavi treba da ima plan podrške učeniku koji treba da sadrži sve strane vaspitno-obrazovnog procesa, a to su: pružanje tehničke pomoći i podrške, pružanje metodičke pomoći i podrške (Drotárová, 2006). Posebno je značajno da asistent u nastavi kod učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju podstiče razvoj motivacije za učenje na sljedeće načine:

- podstiče učenika na aktivnost na način koji ima za cilj postizanje uspjeha;
- nastoji da eliminiše ili umanjí faktore koji onemogućavaju učenje učenika;
- primjena nagrade i pozitivnog potkrepljenja za efikasno izvršen zadatak;
- pružanje jasnih informacija i sugestija vezanih za rad;
- nastojati da učenik u što većoj mjeri samostalno izvršava zadatke;
- izrada motivacionog plana podrške u kontekstu učenja djeteta sa smetnjama i teškoćama u razvoju itd. (Romstein& Velki, 2017).

2.5. Važnost asistenta u učenju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Kako učionice postaju sve inkluzivnije i raznovrsnije, sposobnost održavanja stimulativnog okruženja za učenje je od najveće važnosti. Ova vještina uključuje razumijevanje individualnih potreba učenika, primjenu strategija za promovisanje pozitivnog ponašanja i ublažavanje poremećaja taktom i strpljenjem. Asistenti koji mogu da njeguju atmosferu podrške ne samo da će poboljšati angažovanje učenika, već će takođe značajno doprinijeti ukupnoj dinamici učionice i ishodima učenja (Sharma & Salend, 2016).

Kako inkluzivno obrazovanje nastavlja da bude prioritet, asistenti u nastavi u moraju biti vješti u inkluzivnim praksama. Ovaj skup vještina zahtijeva razumijevanje različitih teškoća u učenju i sposobnost prilagođavanja nastavnih metoda kako bi se prilagodili svim učenicima. Asistenti koji poznaju kreiranje i implementaciju IROP-a i koji mogu efikasno da sarađuju sa nastavnicima biće od neprocjenjive vrijednosti u obezbjeđivanju da svaki učenik ima pristup prilagođenom i pravičnom obrazovanju.

Asistenti koji tek počinju sa radom treba da se fokusiraju na razvijanje jakih komunikacijskih vještina, kako za interakciju sa učenicima, tako i za podršku nastavnicima. Moraju da budu vješti u osnovnim tehnikama upravljanja učionicom, kao što pripremanje materijala i pomoć u učionici. Takođe im je važno da razumiju osnove dječjeg razvoja i stilova učenja kako bi efikasno podržali različite potrebe učenika. Poznavanje obrazovne tehnologije i sposobnost da se pomogne u ocjenjivanju i vođenju evidencije su takođe vrijedne vještine u ovoj fazi. Ove osnovne vještine su od suštinskog značaja za doprinos pozitivnom i strukturiranom okruženju za učenje (Santilli, et al, 2022). Asistenti sa duže radnog staža treba da imaju sveobuhvatno razumijevanje standarda kurikuluma i da budu sposobni da doprinesu razvoju i prilagođavanju nastavnog plana i programa.

2.6. Poželjne osobine i kompetencije asistenta u nastavi

U nastavku navodimo poželjne osobine i kompetencije asistenta u nastavi.

- **Rješavanje konflikata**

Vještina konstruktivnog rješavanja nesuglasica se često zanemaruje, ali je ključna za održavanje pozitivne klime u učionici. Asistenti koji su vješti u rješavanju konflikata mogu pomoći učenicima da se snalaze u društvenim izazovima, što dovodi do pozitivnije i saradničke atmosfere u učionici (Koskah, 2020).

- **Aktivno slušanje**

Aktivno slušanje podrazumijeva razumijevanje učenikove poruke i emocija. Asistenti u nastavi koji se ističu u aktivnom slušanju mogu bolje da odgovore na potrebe i brige učenika, što dovodi do poboljšane podrške i dublje veze između nastavnika i učenika (Koskah, 2020).

U obrazovnom okruženju asistenti mogu najbolje da pokažu svoje vještine aktivnim angažovanjem i doprinosom zajednici koja uči. Ovo se može uraditi tako što će pokazati njihovu prilagodljivost i inicijativu u integraciji tehnologije u učionicu, kao što je vođenje interaktivnih sesija digitalnog učenja ili kreiranje onlajn resursa za učenike. Asistenti mogu ispoljiti svoje međuljudske vještine i vještine podrške tako što će razviti prilagođene strategije podrške za

učenike sa različitim potrebama. Saradnja sa nastavnicima na primjeni inovativnih tehnika, takođe služi kao dokaz njihovih praktičnih vještina.

Asistenti rade sa učenicima koji imaju različite sposobnosti učenja, mentalne, emocionalne ili fizičke smetnje. Oni prilagođavaju metode učenicima sa lakšim i umjerenim smetnjama u razvoju. Da bi pokazali svoju posvećenost profesionalnom razvoju, asistenti treba da nastave dalje obrazovanje i sertifikacije u specijalizovanim oblastima (Koskah, 2020).

2.6. Neophodnost stručnog usavršavanja asistenata u nastavi

Asistenti danas moraju biti tehnički potkovani, vješti u korišćenju digitalnih obrazovnih platformi i alata. Takođe bi trebalo da budu vješti u tehnikama socijalno-emocionalnog učenja kako bi podsticali pozitivnu atmosferu u učionici. Razumijevanje osnova inkuzivnog obrazovanja i inkluzivne prakse je sve važnije, kao i sposobnost prikupljanja i korišćenja podataka o učenicima za prilagođavanje podrške (Jorgić, 2010).

Asistenti mogu poboljšati svoje vještine aktivnim angažovanjem sa učenicima i nastavnicima, vježbanjem empatije i prilagođavanjem različitim okruženjima za učenje. Izgradnja komunikacijskih vještina kroz saradnju sa nastavnicima i učešće na roditeljskim sastancima je ključna. Razvijanje strpljenja i rješavanje konflikata može se postići upravljanjem dinamikom u učionici i obraćanjem na potrebe učenika. Pohađanje kurseva profesionalnog razvoja o međuljudskim vještinama i refleksivnoj praksi može dodatno pomoći razvoju vještina (Karanac, Papić i Beodranski, 2009).

Obrazovanje je proces koji nema kraja. Ne prestaje nakon sticanja diplome i započinjanja karijere. Kroz kontinuirano obrazovanje, asistenti orijentisani na karijeru mogu stalno da unapređuju svoje vještine i da budu vještiji u svom poslu.

Kada asistenti otkriju nove strategije podučavanja kroz profesionalni razvoj, oni su u mogućnosti da se vrate u učionicu i unesu promjene u svoje stilove podučavanja kako bi bolje odgovarali potrebama učenika. Međutim, ove promjene je teško procijeniti jer se obično primjenjuju postepeno.

Profesionalni razvoj ili profesionalno učenje, može se odnositi na bilo koju vrstu mogućnosti stalnog učenja za asistente i drugo obrazovno osoblje. Većina država zahtijeva da asistenti završe određeni broj sati stručnog usavršavanja da bi obnovili svoje licence.

Profesionalni razvoj asistenata je svaka vrsta kontinuiranog obrazovanja. To je jedan od načina na koji asistenti mogu poboljšati svoje vještine i, zauzvrat, poboljšati rezultate učenika. Učenje se može odvijati u formalnom ili neformalnom okruženju. Formalni oblici stručnog usavršavanja uključuju konferencije, kurseve, seminare i radionice. Neformalne mogućnosti za profesionalni razvoj nastavnika uključuju razmjene informacija i ideja sa nastavnicima. Profesionalni razvoj je od suštinskog značaja za asistente da unaprijede svoje vještine, znanje i praksu. Međutim, nemaju svi asistenti pristup kvalitetnim i relevantnim mogućnostima učenja koje zadovoljavaju njihove potrebe i interesovanja (Račić, 2013).

Asistenti imaju različite stilove učenja, preferencije i motivacije. Zbog toga bi trebalo da im se ponude različite mogućnosti za stručno usavršavanje, kao što su radionice, vebinari, onlajn kursevi, podučavanje, mentorstvo ili vršnjačko posmatranje. Takođe bi trebalo da dozvolimo asistentima da biraju teme, sadržaj i tempo učenja. Pružajući izbore i opcije, možemo osnažiti asistente da preuzmu vlasništvo nad svojim profesionalnim razvojem i prilagode ga svojim potrebama.

2.7. Pregled dosadašnjih istraživanja

Uvidom u prethodna istraživanja, dolazimo do saznanja da određen broj asistenata u nastavi nema odgovarajući stepen obrazovanja koji je potreban za pružanje podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Asistenti koji obavljaju rad sa djecom koja imaju teškoće u razvoju često nemaju prethodno iskustvo za rad sa ovom djecom. Kao društveno poželjne osobine za asistenta ističu se sljedeće: visok stepen angažovanja, strpljivost, tolerancijama, sposobnost aktivnog slušanja i timskog rada.

Po mišljenjima nekih autora (Cerić, 2020), asistenti u nastavi nijesu u mogućnosti da ostvare svoju ulogu zbog nedostatka materijalno-tehničkih sredstava. Postoje i istraživanja pokazuju da asistenti u nastavi, ne samo da pružaju podršku djeci sa smetnjama u razvoju, već i nastavnicima.

Dokazano je da nastavnici efikasnije planiraju aktivnosti za djecu sa smetnjama u razvoju kada sarađuju sa asistentima u nastavi.

Asistent u nastavi, po nalazima nekih istraživanja (Dragnić, 2017) ima više uloga. Neke od njih su: razvoj socijalnih odnosa djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, timski rad i saradnja sa ostalim akterima inkluzivnog obrazovanja, težnja za stručnim usavršavanjem iz domena pružanja podrške učenicima sa smetnjama itd.

Neka istraživanja (Moshe & Licht, 2016) su realizovali istraživanje s ciljem da utvrde stavove nastavnika prema ulozi asistenta u nastavi. Za dobijanje podataka korišćen je grupni intervju. Rezultati istraživanja su pokazali da nastavnicu pozitivno ocjenjuju ulogu asistenta u radu sa djecom.

2. SARADNJA ASISTENATA U NASTAVI SA RODITELJIMA DJECE SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU, NASTAVNICIMA I PEDAGOŠKO-PSIHOLOŠKOM SLUŽBOM

Saradnja i timski rad ostaju vitalne vještine za asistente u nastavi. Ova uloga zahtijeva efikasnu saradnju sa nastavnicima, stručnim saradnicima i drugim obrazovnim osobljem kako bi se podržalo učenje učenika. Navedena vještina uključuje aktivno slušanje, fleksibilnost i sposobnost konstruktivnog doprinosa timskim naporima (Pihlaja & Holst, 2013). Asistenti koji imaju optimalnu saradnju, ispoljavaće veću fleksibilnost u pružanju pomoći djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Efikasna komunikacija i međuljudske vještine su osnovni kvaliteti za asistente u nastavi. Sposobnost da se jasno prenesu informacije učenicima, roditeljima i nastavnicima je ključna, kao i sposobnost da slušaju i reaguju sa empatijom. Ove vještine su neophodne za izgradnju povjerenja, upravljanje dinamikom u učionici i angažovanje sa školskom zajednicom. Asistenti koji su vješti komunikatori mogu olakšati bolje razumijevanje i saradnju među svim zainteresovanim stranama u obrazovnom procesu (Pihlaja & Holst, 2013).

2.7. Saradnja asistenta u nastavi sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Od ključnog je značaja partnerstvo asistenata sa roditeljima i starateljima. Saradnja sa porodicama pomaže u promovisanju različitosti, osiguravajući da svaki učenik, bez obzira na porijeklo, ima jednak pristup obrazovanju. Roditelji/staratelji posjeduju vrijedan uvid u sposobnosti učenja svog djeteta, a njihovo učešće može unaprijediti razvoj individualizovanih obrazovnih planova. Redovna komunikacija asistenta sa roditeljima i starateljima može se pokazati kao efikasna strategija da se unaprijedi kvalitet inkluzivnog obrazovanja.

Informacije koje roditelji saopštavaju roditeljima treba da budu:

- pravovremene, precizne i nedvosmislene;
- usmjerene na davanje sugestija i savjeta za rad sa djecom kod kuće;
- potrebna je taktičnost u komunikaciji sa roditeljima;
- potrebno je saopštiti kako se dijeta ponašanja, na koji način uči;

- potrebno je saopštiti i poteškoće sa kojima se dijete suočava u školi (Vrkić-Dimić, 2015).

2.8. Saradnja asistenta u nastavi sa nastavnicima

Efikasna saradnja je neophodna za asistente u nastavi, kako bi pružili najbolju moguću podršku učenicima i nastavnicima u školama. Kada asistenti i nastavnici rade zajedno kao kohezivan tim, oslanjajući se na snage jedni drugih i radeći na zajedničkim ciljevima, to može imati izuzetno pozitivan uticaj na okruženje za učenje i ukupnu školsku zajednicu. Međutim, timski rad se ne dešava samo slučajno. To zahtijeva namjeran napor, jasnu komunikaciju, međusobno poštovanje i posvećenost izgradnji čvrstih radnih odnosa. Davanje i primanje povratnih informacija je sastavni dio razvoja i stalnog poboljšanja svakog efikasnog tima asistenata u nastavi. Razmjenom uvida o tome šta dobro funkcioniše i šta treba da se prilagodimo, olakšava veću samosvijest i podstičemo pozitivne promjene.

Saradnja između asistenta u nastavi i nastavnika treba da bude utemeljena na sljedećem:

- razmjeni znanja, ekspertiza i iskustava;
- utemeljena na toleranciji i razmijevanju;
- fleksibilnosti i otvorenoj diskusiji o potrebama i mogućnostima učenika;
- kontinuirana;
- usmjerena na detaljno planiranje aktivnosti za učenika za smetnjama i teškoćama u razvoju itd. (Pihlaja & Holst, 2013).

2.9. Saradnja asistenta u nastavi sa pedagoško-psihološkom službom

Stručni saradnici mogu savjetovati asistente u nastavi kako da na što bolji način individualizuju rad sa djecom koja imaju smetnje i teškoće u razvoju. Na taj način unapređuje se rad asistenta. S druge strane, stručni saradnici mogu posmatrati rad asistenta, te na osnovu toga predložiti primjenu određenih metoda i strategija podučavanja. Saradnja između asistenta i stručnih saradnika ostvaruje se i tokom izrade IROP-a. Asistent je lice koja sa djecom provodi određeni dio vremena, te može saopštiti sa kojima poteškoćama se dijete susreće, u čemu je napredovalo i šta bi dalje trebalo uraditi u funkciji unapređenja učenja i socijalizacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

II METODOLOŠKE OSNOVE

1.1. Problem i predmet istraživanja

Inkluzivno obrazovanje nudi mnoštvo prednosti za sve učenike. Stvaranjem inkluzivnog okruženja za učenje, asistenti u nastavi mogu poboljšati akademske rezultate, socijalnu integraciju i razvoj empatije i razumijevanja među učenicima. Inkluzivne prakse u učionici, kao što su diferencijacija i saradnja, mogu pomoći učenicima sa različitim sposobnostima da napreduju. Pored toga, obuka asistenata je od suštinskog značaja za razvoj vještina i znanja potrebnih za primjenu efektivne inkluzivne prakse u učionici.

Problem istraživanja jeste sagledavanje i procjenjivanje uloge i značaja asistenta u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole.

Predmet istraživanja predstavlja uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole.

1.2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja glasi: Utvrditi način na koji asistenti u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole ostvaruju svoju ulogu u kontekstu pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Istraživački zadaci su:

- Utvrditi način na koji asistenti u nastavi ostvaruju svoju ulogu u procesu pružanja pomoći i podrške učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju prilikom učenja nastavnih sadržaja.
- Utvrditi način na koji asistenti u nastavi ostvaruju svoju ulogu u procesu podsticanja socijalne interakcije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

- Utvrditi stavove nastavnika prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.
- Utvrditi stavove roditelja prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.

1.3. Istraživačke hipoteze

Glavna hipoteza: Pretpostavlja se da asistenti u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole svoju ulogu ostvaruju na način koji je baziran na pružanju kontinuirane i intenzivne pomoći i podrške učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju u kontekstu što efikasnijeg učenja i socijalne interakcije ovih učenika sa vršnjacima tipičnog razvoja.

Sporedne hipoteze su:

- Pretpostavlja se da asistenti u nastavi pružaju pomoć i podršku djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju prilikom učenja nastavnih sadržaja kroz pružanje individualnih uputstava i smjernica za rad.
- Pretpostavlja se da asistenti u nastavi kroz raznovrsne kooperativne aktivnosti podstiču socijalnu interakciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- Pretpostavlja se da nastavnici imaju afirmativne stavove prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.
- Pretpostavlja se da roditelji imaju afirmativne stavove prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.

1.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Za dobijanje podataka korišćene su kvalitativne i kvantitativne metode. Za dobijanje podataka od asistenata u nastavi i roditelja korišćen je anketni upitnik, dok je za dobijanje podataka od nastavnika korišćen grupni intervju (četiri fokus grupe od po deset ispitanika). Od istraživačkih tehnika korišćene su anketiranje i intervjuisanje.

1.5. Uzorak ispitanika

Istraživanje je realizovano u Nikšiću, Podgorici, Pljevljima, Berana, Bijelom Polju, Tivtu, Kotoru, Herceg Novom, Baru i Ulcinju i to u sljedećim školama: OŠ „Luka Simonović“, OŠ „Olga Golović“, OŠ „Ratko Žarić“, OŠ „Braća Labudović“, OŠ „Braća Ribar“, OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“, OŠ „Jagoš Kontić“, OŠ „Milija Nikčević“, OŠ „Savo Pejanović“, OŠ „Oktoih“, OŠ „Pavle Rovinski“, OŠ „Sutjeska“, OŠ „Salko Aljković“, „Ristan Pavlović“, OŠ „Radomir Mitrović“, OŠ „Dušan Korać“, OŠ „Drago Milović“, OŠ „Njegoš“, „Dašo Pavičić“, OŠ „Jugoslavija“ i OŠ „Maršal Tito“. Uzorak je sačinjavalo 30 roditelja, 40 nastavnika i 40 asistenata u nastavi. Za dobijanje podataka od asistenata i roditelja koristili smo anketni upitnik. U cilju dobijanja podataka od nastavnika koristili smo grupni intervju (četiri fokus grupe od po deset ispitanika). Struktura uzorka je prikazana u tabeli 1.

Tabela 1 – Uzorak ispitanika

Opština	Naziv škole	Broj asistenata	Broj nastavnika	Broj roditelja
Nikšić	OŠ „Olga Golović“	3	2	2
Nikšić	OŠ „Ratko Žarić“	3	3	2
Nikšić	OŠ „Braća Labudović“	2	3	2
Nikšić	OŠ „Braća Ribar“	2	4	2
Nikšić	OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“	3	5	2
Nikšić	OŠ „Jagoš Kontić“	2	3	2
Nikšić	OŠ „Milija Nikčević“	2	3	2
Podgorica	OŠ „Savo Pejanović“	3	2	2
Podgorica	OŠ „Oktoih“	3	2	2
Podgorica	OŠ „Pavle Rovinski“	3	3	2
Podgorica	OŠ „Sutjeska“	2	2	2
Pljevlja	OŠ „Salko Aljković“	3	2	2
Pljevlja	OŠ „Ristan Pavlović“	1	1	2
Berane	OŠ „Dušan Korać“	2	1	1
Tivat	OŠ „Drago Milović“	3	1	1
Kotor	OŠ „Njegoš“	2	1	1
Herceg Novi	OŠ „Dašo Pavičić“	1	2	1
Ukupno	17	40	40	30

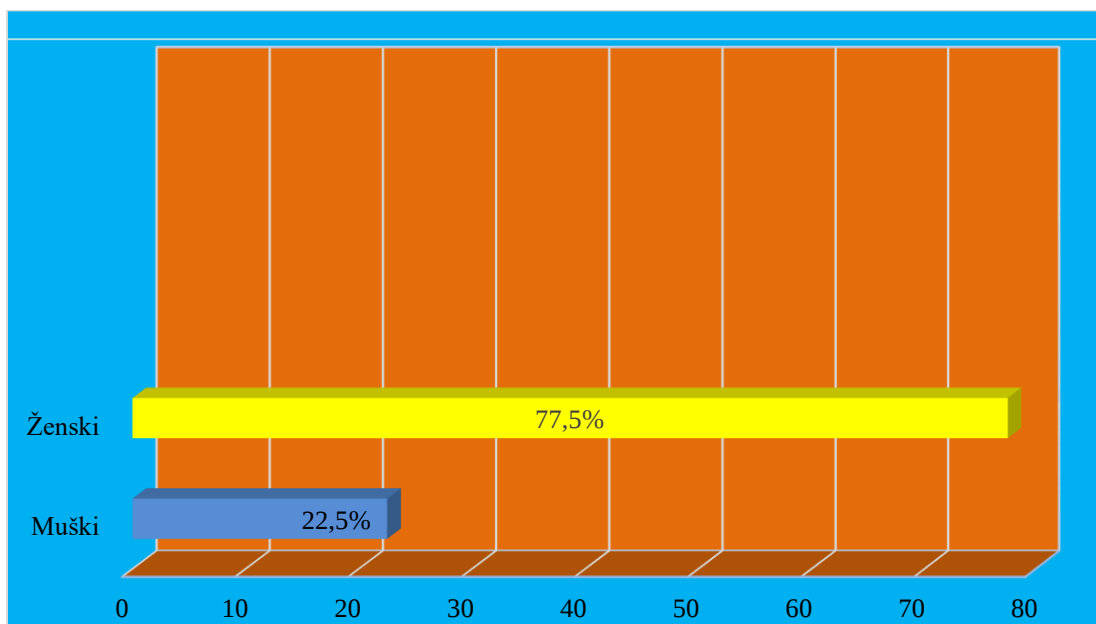
2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

2.1. Rezultati dobijeni anketiranjem asistenata u nastavi

Tabela 2 - Tabelarni prikaz polne strukture uzorka

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Muški	9	22,5%
Ženski	31	77,5 %
Ukupno	40	100 %

Histogram 1 – Grafički prikaz polne strukture uzorka

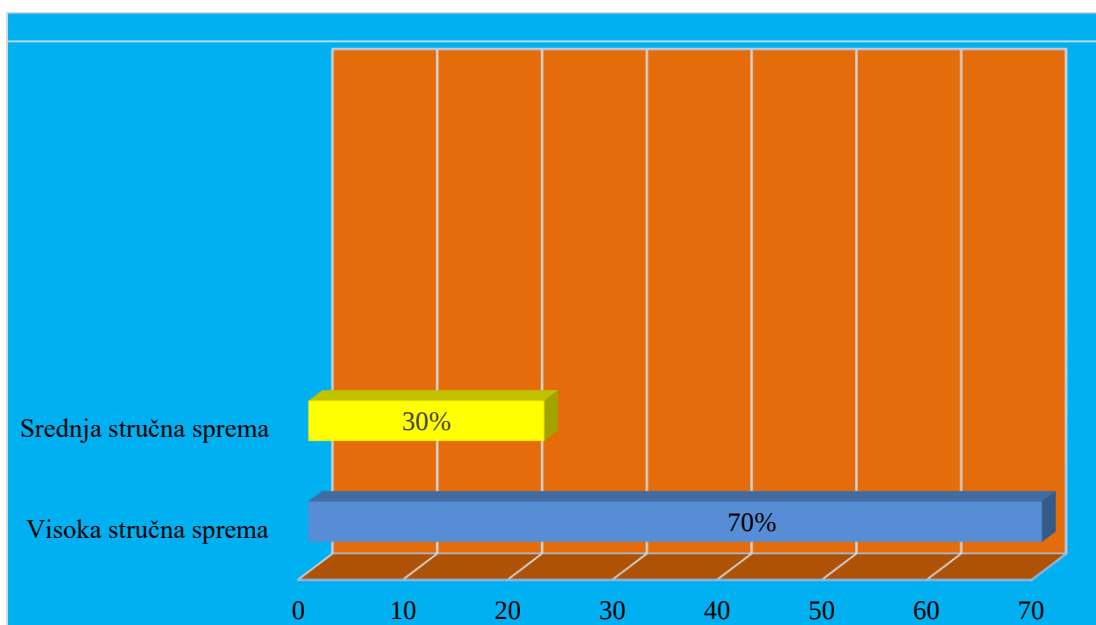

Rezultati istraživanja pokazuju da je u naše istraživanje uključeno 22,5% muškaraca i 77,5% žena. Za posao asistenta u nastavi u većoj mjeri se opredjeljuju žene u odnosu na muškarce.

Tabela 3 – Tabela prikaz stručne spreme ispitanika

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Visoka stručna sprema	28	70%
Srednja stručna sprema	12	30%
Ukupno	40	100 %

Histogram 2 – Grafički prikaz stručne spreme ispitanika

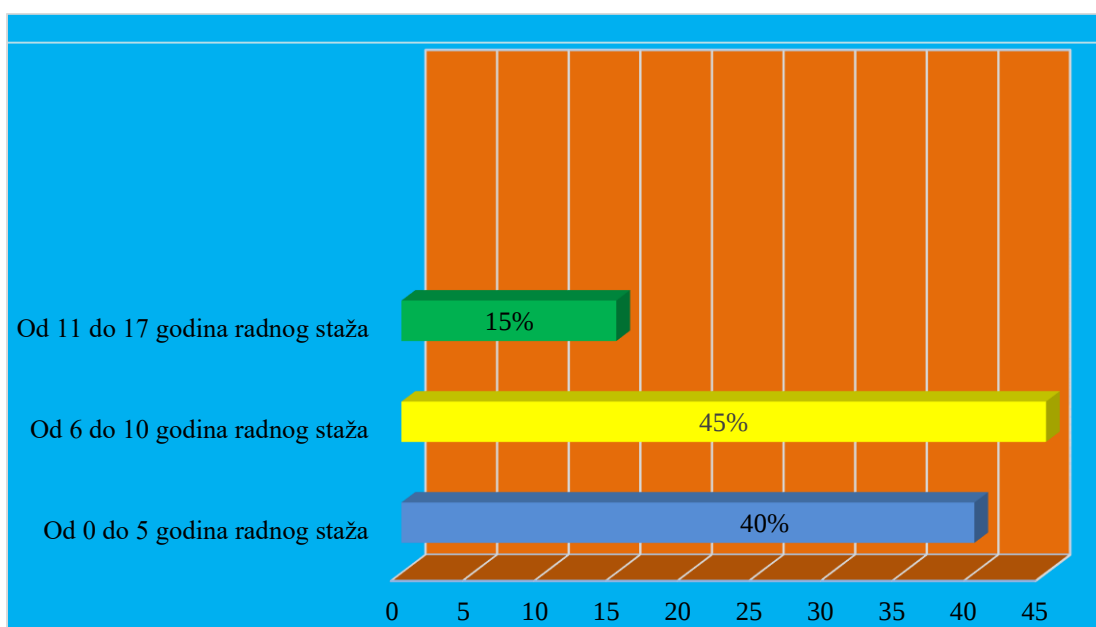

Dobijeni rezultati pokazuju da 70% asistenata ima visoku stručnu spremu, a 30% asistenata ima srednju stručnu spremu. Smatra se da na kvalitet pružanja podrške učenicima sa smetnjama u razvoju u velikoj mjeri utiče stepen obrazovanja.

Tabela 4 – Tabelarni prikaz godina radnog staža ispitanika

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Od 0 do 5 godina radnog staža	16	40%
Od 6 do 10 godina radnog staža	18	45%
Od 11 do 17 godina radnog staža	6	15%
Ukupno	40	100 %

Histogram 3 – Grafički prikaz godina radnog staža ispitanika

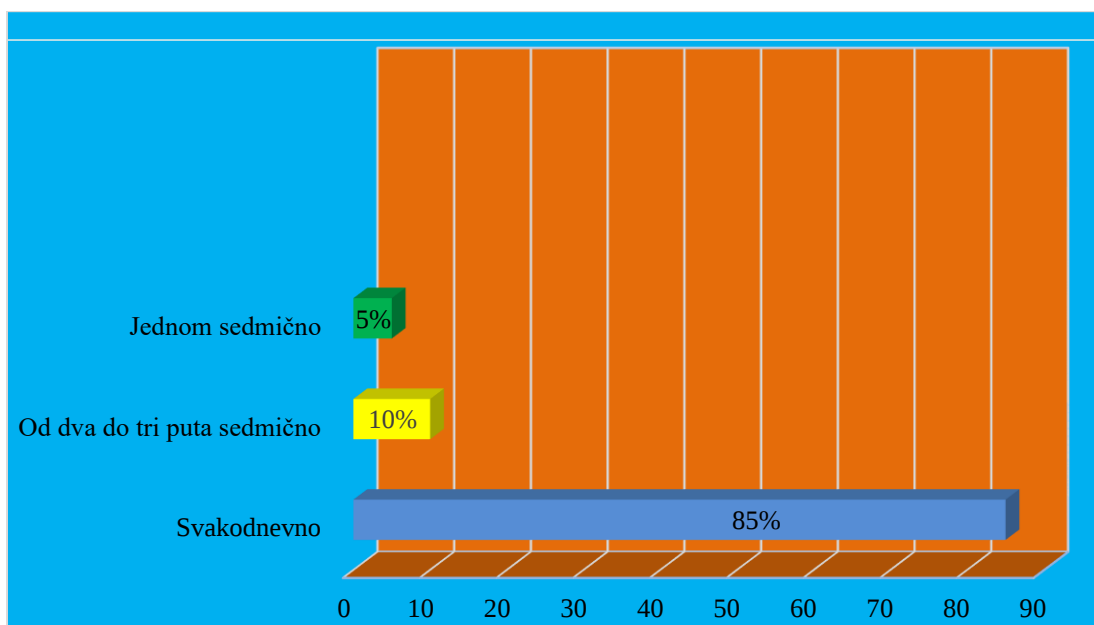

Dobijeni rezultati pokazuju da 40% ispitanika ima od 0 do 5 godina radnog staža. Ukupno 45% asistenata ima od 6 do 10 godina radnog staža, dok 15% asistenata u nastavi ima od 11 do 15 godina radnog staža. Kao i stručna sprema, tako i godine radnog staža utiču na kvalitet pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Tabela 5 – Tabela prikaz učestalosti pružanja podrške učeniku u procesu savladavanja nastavnih sadržaja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Svakodnevno	34	85%
Od dva do tri puta sedmično	4	10%
Jednom sedmično	2	5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 4 – Grafički prikaz učestalosti pružanja podrške učeniku u procesu savladavanja nastavnih sadržaja

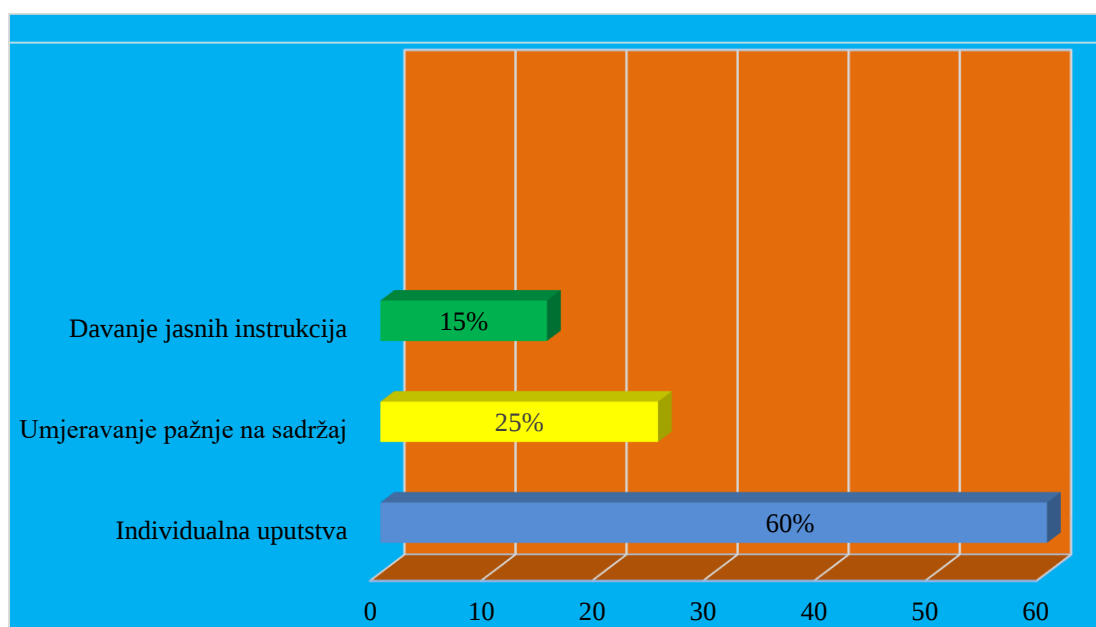
Dobijeni rezultati pokazuju da 85% asistenata svakodnevno pruža podršku učeniku u savladavanju nastavnih sadržaja. Ukupno 10 asistenata od dva do tri puta sedmično pruža podršku učeniku u savladavanju nastavnih sadržaja. Svega 5% asistenata jednom sedmično pruža podršku učeniku u savladavanju nastavnih sadržaja.

Učeniku sa smetnjama u razvoju treba pružiti pomoć, ali je važno razvijati i nezavisnost u radu.

Tabela 6 – Tabelarni prikaz načina pružanja pomoći i podrške učenicima tokom učenja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Individualna uputstva	24	60%
Usmjeravanje pažnje na sadržaj	10	25%
Davanje jasnih instrukcija	6	15%
Ukupno	40	100 %

Histogram 5 – Grafički prikaz načina pružanja pomoći i podrške učenicima tokom učenja

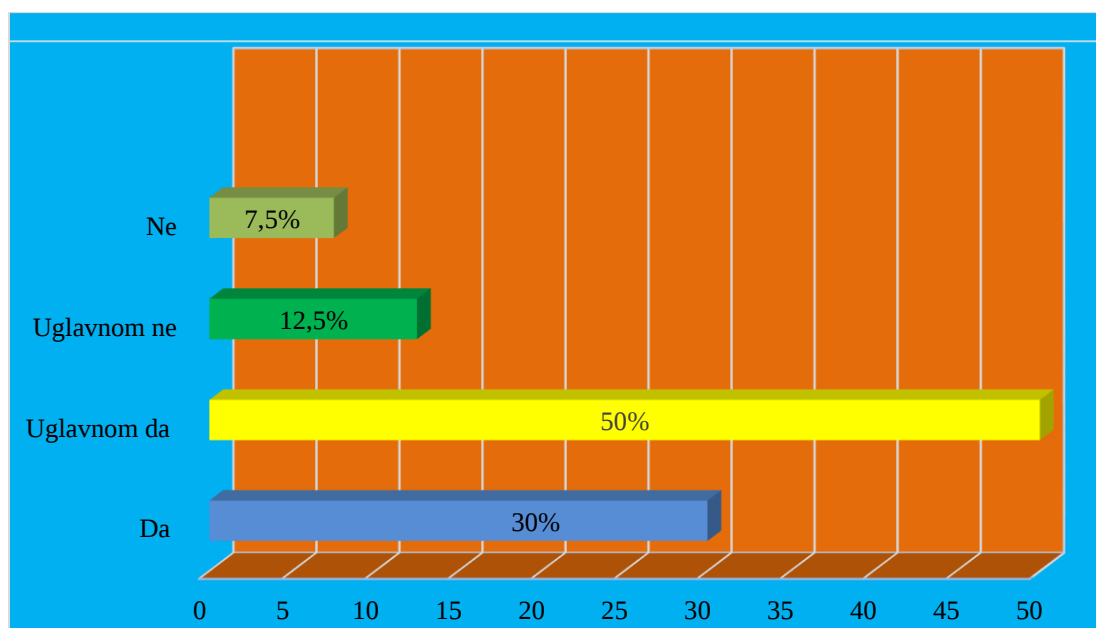
Pitanje je otvorenog tipa, a asistenti su imali mogućnost da navedu način na koji pružaju podršku učenicima tokom učenja. Poslije sumiranja odgovora, dolazimo do saznanja da asistenti u nastavi na sljedeće načine pružaju podršku učeniku u procesu učenja: kroz primjenu individualnih uputstava, usmjeravanjem pažnje na sadržaj i davanje jasnih instrukcija.

Na osnovu rezultata, smatramo da su asistenti aktivno angažovani u funkciji usmjeravanja djece sa smetnjama u razvoju na proces učenja.

Tabela 7 – Tabela prikaz pružanja pomoći učeniku prilikom upotrebe školskog pribora

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Da	12	30%
Uglavnom da	20	50%
Uglavnom ne	5	12,5%
Ne	3	7,5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 6 – Grafički prikaz pružanja pomoći učeniku prilikom upotrebe školskog pribora

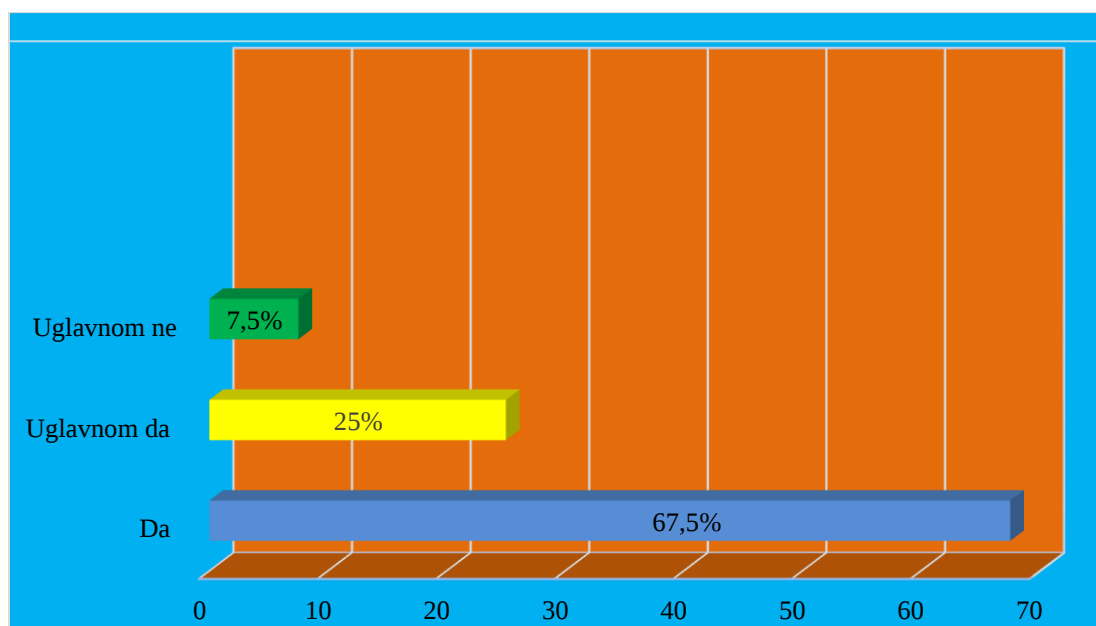
Dobijeni rezultati pokazuju da 30% asistenta pruža pomoć učeniku prilikom upotrebe školskog pribora. Ukupno 50% asistenta navedeno uglavnom čini. Pojedini asistenti (12,5%) uglavnom ne pomažu učeniku prilikom upotrebe školskog pribora. Svega 7,5% asistenata ne pomaže učeniku sa smetnjama u razviju u korišćenju školskog pribora.

Pojedina djeca sa smetnjama u razvoju mogu samostalno da koriste školski pribor, dok je nekima potrebna pomoć od strane asistenta.

Tabela 8 – Tabelarni prikaz usmjeravanja pažnje učenika na zadatke

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Da	27	67,5%
Uglavnom da	10	25%
Uglavnom ne	3	7,5%
Ne	/	/
Ukupno	40	100 %

Histogram 7 – Grafički prikaz usmjeravanja pažnje učenika na zadatke

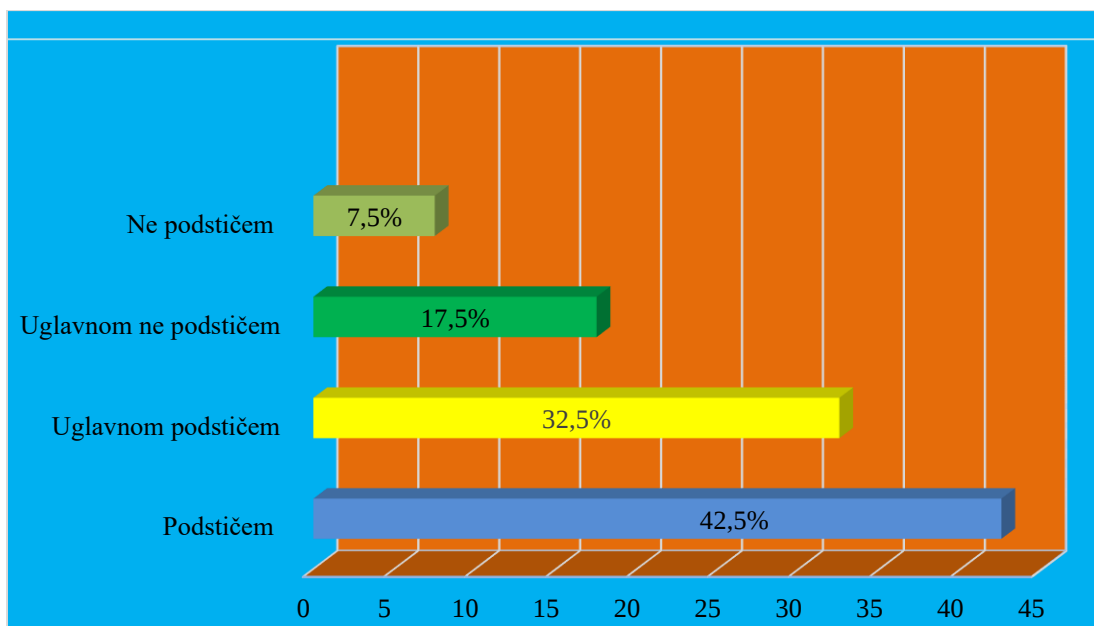
Dobijeni rezultati pokazuju da 67,5% asistenata usmjerava pažnju učenika na zadatke. Navedeno uglavnom čini 25%. Ukupno 7,5% asistenata ne usmjerava pažnju učenika na zadatke.

Pažnja djeca sa smetnjama u razvoju može biti kratkotrajna, zato je važno da asistenti usmjeravaju pažnju ove djece na zadatke.

Tabela 9 – Tabela prikaz podsticanja samostalnosti učenika prilikom učenja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Podstičem	17	42,5%
Uglavnom podstičem	13	32,5%
Uglavnom ne podstičem	7	17,5%
Ne podstičem	3	7,5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 8 – Grafički prikaz podsticanja samostalnosti učenika prilikom učenja

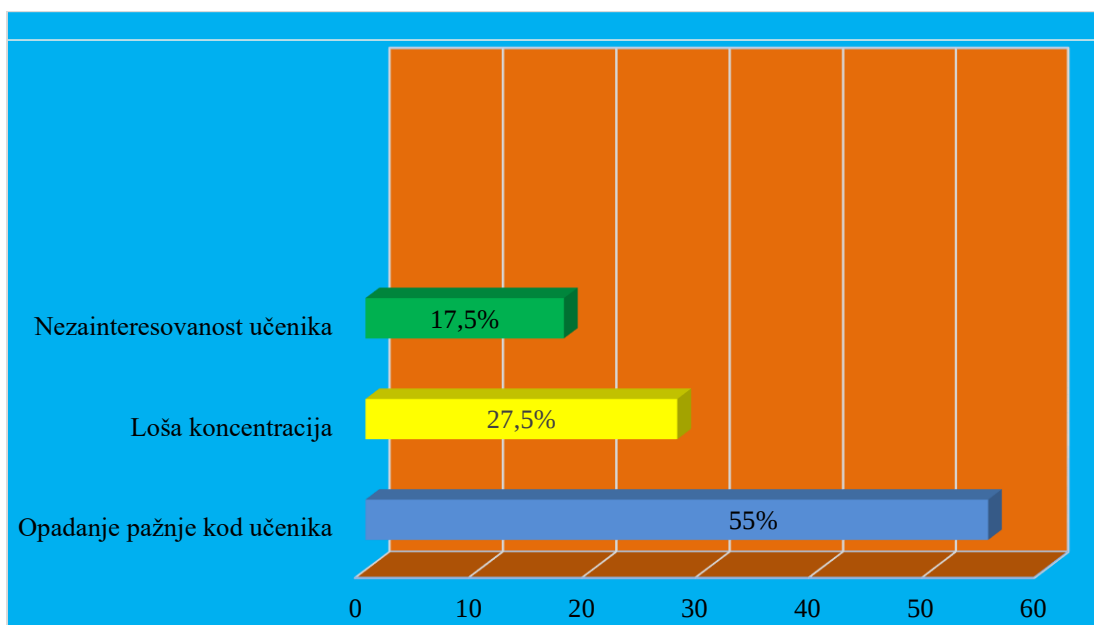
Dobijeni rezultati pokazuju da 42,5% asistenata podstiče samostalnost prilikom učenja kod djece sa smetnjama u razvoju. Sa navedenim se uglavnom složilo 32,5% asistenata. Ukupno 17,5% asistenata ne podstiče razvijanje samostalnosti tokom učenja kod djece sa smetnjama u razvoju.

Razvijanje samostalnosti prilikom učenja za djecu sa smetnjama u razvoju je veoma značajno, a asistenti posebnu pažnju treba da posvete ovom procesu.

Tabela 10 – Tabelarni prikaz poteškoća u pružanju podrške u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Opadanje pažnje kod učenika	22	55%
Loša koncentracija	11	27,5%
Nezainteresovanost učenika	7	17,5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 9 – Grafički prikaz poteškoća u pružanju podrške u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju

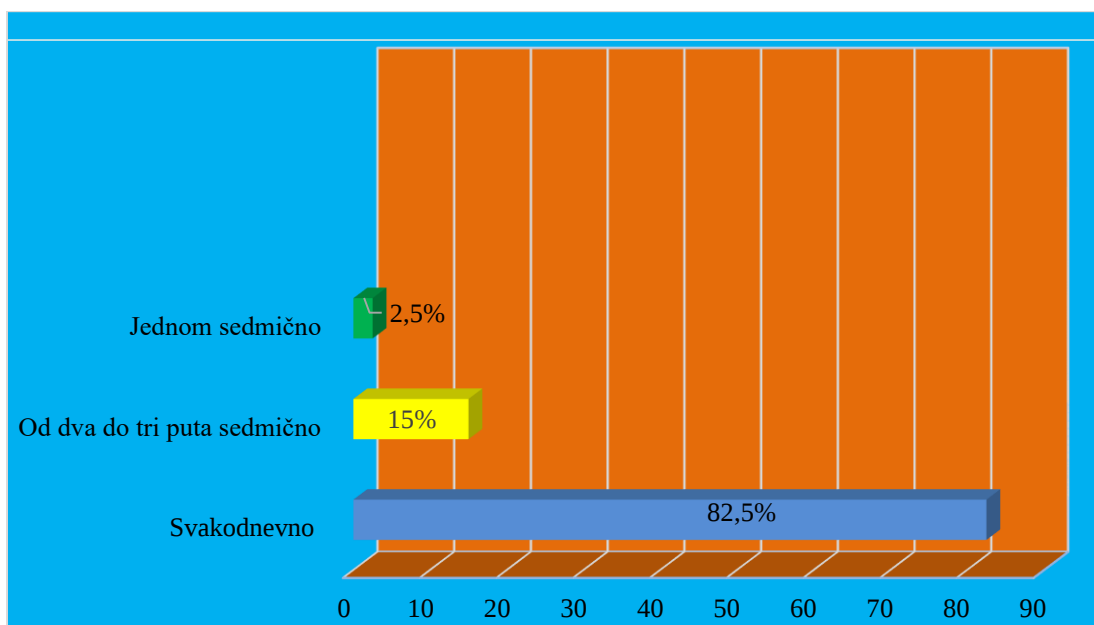

Pitanje je otvorenog tipa, a asistenti su imali mogućnost da navedu sa kojim poteškoćama se susreću prilikom pružanja podrške djeci sa smetnjama u razvoju u procesu učenja. Nakon sumiranja odgovora, dolazimo do saznanja da se asistenti najčešće suočavaju sa sljedećim poteškoćama: opadanje pažnje kod učenika, loša koncentracija i nezainteresovanost učenika.

Tabela 11 – Tabelarni prikaz učestalosti podsticanja djece sa smetnjama na interakciju sa vršnjacima tipičnog razvoja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Svakodnevno	33	82,5%
Od dva do tri puta sedmično	6	15%
Jednom sedmično	1	2,5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 10 – Grafički prikaz učestalosti podsticanja djece sa smetnjama na interakciju sa vršnjacima tipičnog razvoja

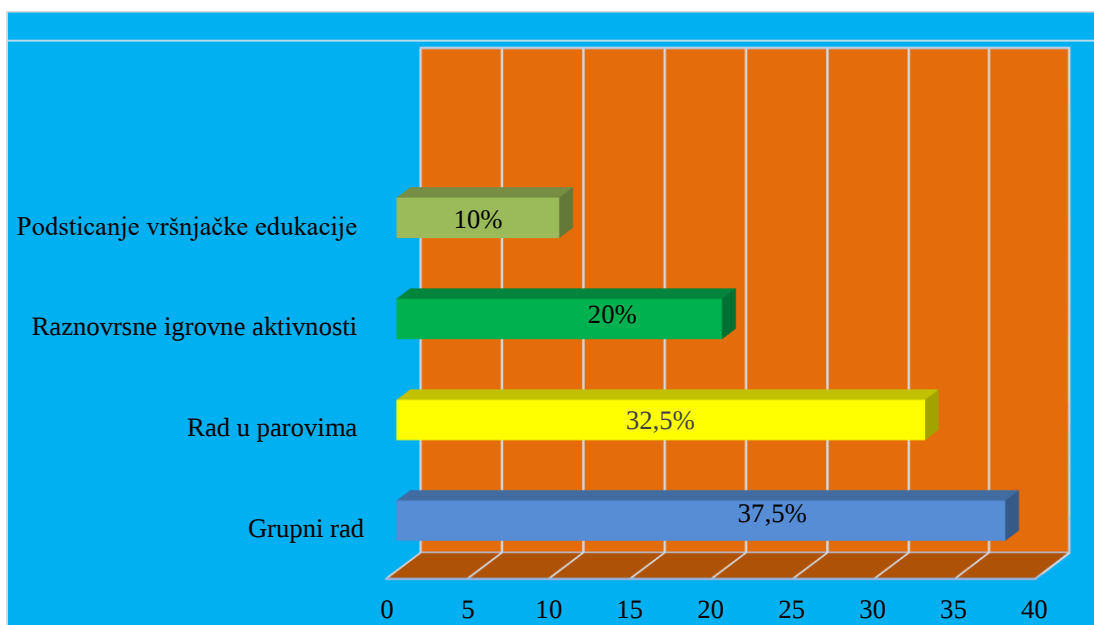
Dobijeni rezultati pokazuju da 82,5% asistenata u nastavi svakodnevno podstiče interakcije djece sa smetnjama sa njihovim vršnjacima bez smetnji. Navedeno od dva do tri puta sedmično čini 15% asistenata. Ukupno 2,5% asistenata jednom sedmično umjerava dijete sa smetnjama na druženje sa vršnjacima tipičnog razvoja.

Jedan od bitnih preduslova efikasnog inkluzivnog koncepta jeste socijalna integracija djece sa smetnjama u razvoju.

Tabela 12 – Tabelarni prikaz kooperativnih aktivnosti za podsticanje interakcija i kooperacije učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Grupni rad	15	37,5%
Rad u parovima	13	32,5%
Raznovrsne igrovne aktivnosti	8	20%
Podsticanje vršnjačke edukacije	4	10%
Ukupno	40	100 %

Histogram 11 – Grafički prikaz kooperativnih aktivnosti za podsticanje interakcija i kooperacije učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja

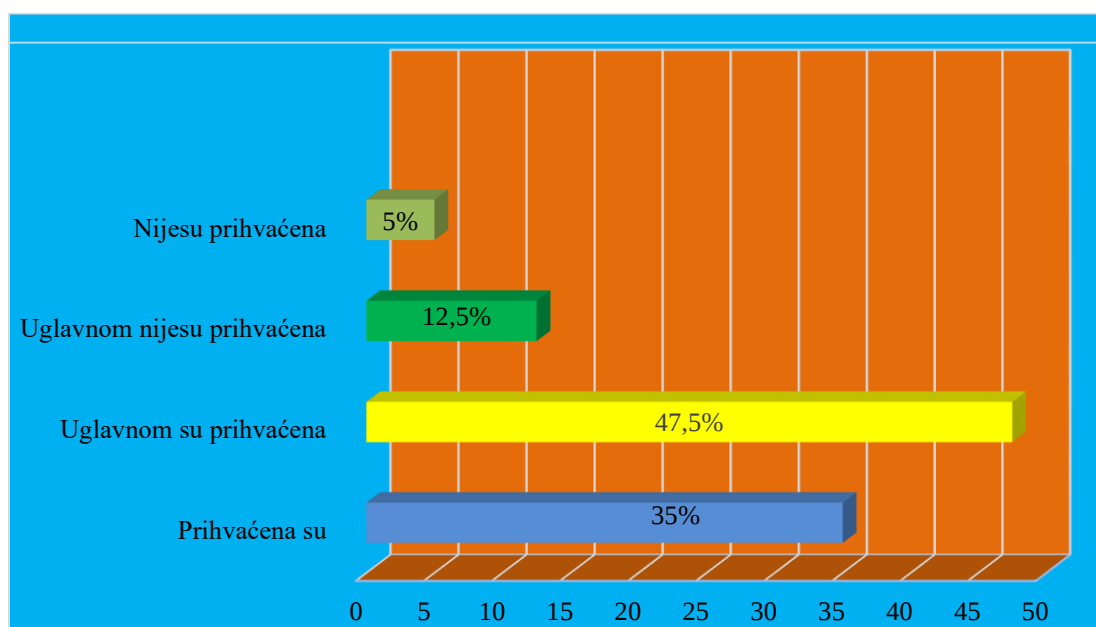

Pitanje je otvorenog tipa, a asistenti su imali mogućnost na navedu koje forme kooperativnih aktivnosti najčešće primjenjuju u funkciji razvijanja socijalizacije djece sa smetnjama u razvoju. Poslije sumiranja odgovora, dolazimo do saznanja da asistenti najčešće primjenjuju sljedeće kooperativne aktivnosti: grupni rad, rad u parovima, raznovrsne igrovne aktivnosti, podsticanje vršnjačke edukacije.

Tabela 13 – Tabelarni prikaz prihvaćenosti djece sa smetnjama u razvoju od strane vršnjaka tipičnog razvoja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Prihvaćena su	14	35%
Uglavnom su prihvaćena	19	47,5%
Uglavnom nijesu prihvaćena	5	12,5%
Nijesu prihvaćena	2	5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 12 – Grafički prikaz prihvaćenosti djece sa smetnjama u razvoju od strane vršnjaka tipičnog razvoja

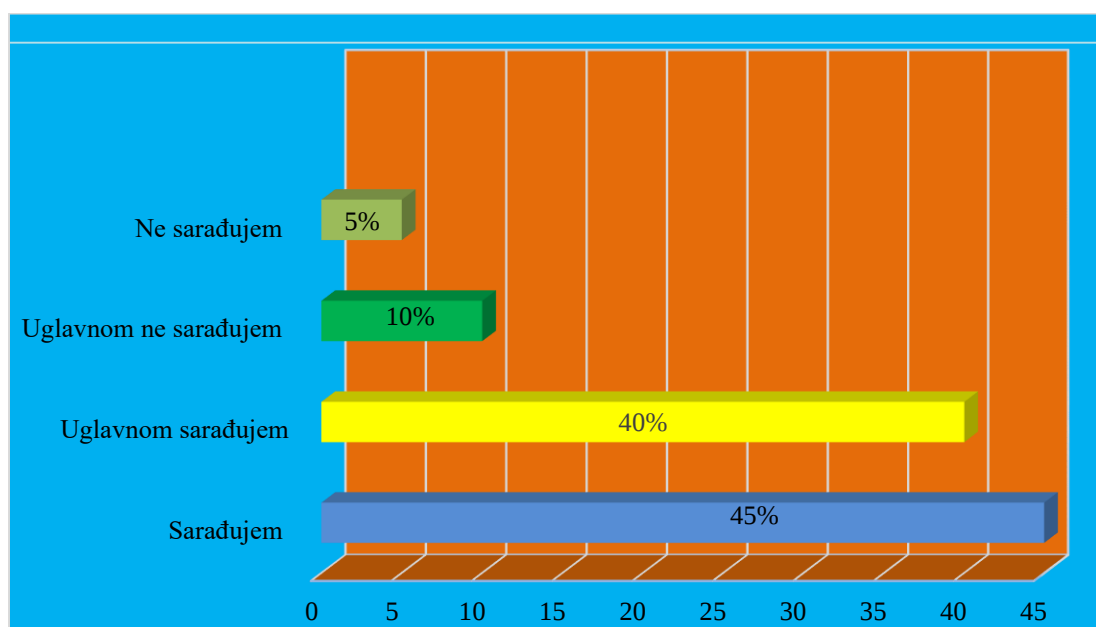

Dobijeni rezultati pokazuju da 35% asistenata u nastavi smatra da su djeca sa smetnjama u razvoju prihvaćena od strane vršnjaka tipičnog razvoja. Sa navedenim se uglavnom složilo 47,5% asistenata. Da djeca sa smetnjama u razvoju uglavnom nijesu prihvaćena od svojih vršnjaka smatra 12,5% asistenata. Svega 5% asistenata smatra da djeca sa smetnjama u razvoju nijesu prihvaćena od strane svojih vršnjaka.

Tabela 14 – Tabelarni prikaz saradnje sa nastavnikom u podsticanju interakcija djece sa smetnjama sa vršnjacima tipičnog razvoja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Sarađujem	18	45%
Uglavnom sarađujem	16	40%
Uglavnom ne sarađujem	4	10%
Ne sarađujem	2	5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 13 – Grafički prikaz saradnje sa nastavnikom u podsticanju interakcija djece sa smetnjama sa vršnjacima tipičnog razvoja

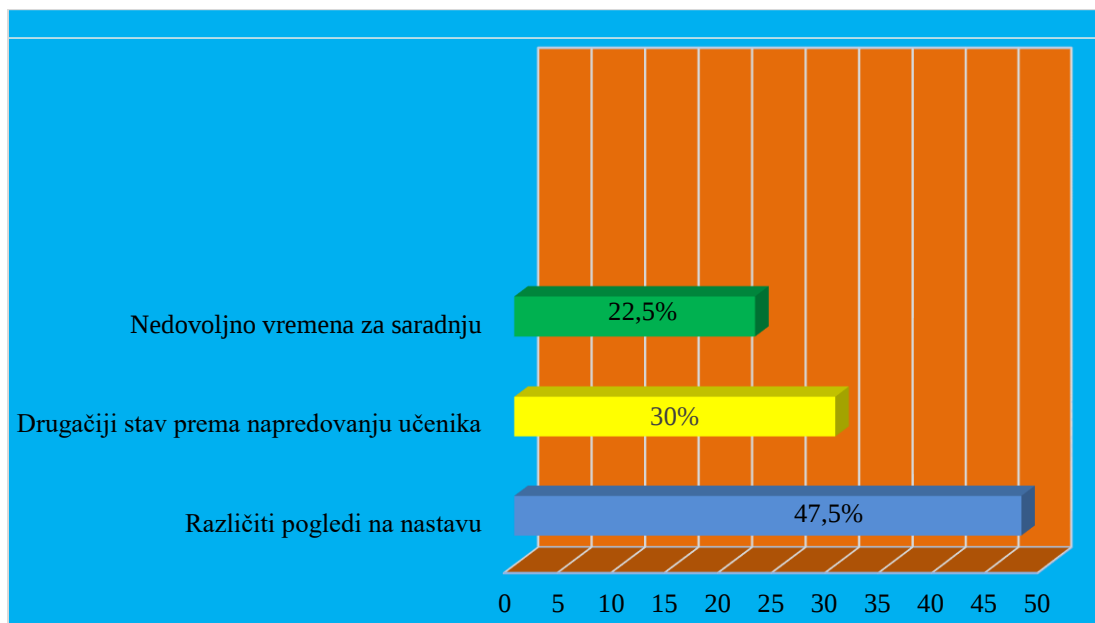
Dobijeni rezultati pokazuju da 45% asistenata sarađuje sa nastavnikom u funkciji razvijanja socijalizacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Sa navedenim se uglavnom složilo 40% asistenata. Ukupno 10% asistenata uglavnom ne ostvaruje saradnju sa nastavnicima u funkciji razvijanja socijalizacije djece a smetnjama u razvoju.

Na osnovu rezultata, smatramo da asistenti i nastavnici imaju kvalitetnu saradnju.

Tabela 15 – Tabelarni prikaz poteškoća u saradnji sa nastavnikom u funkciji pružanja podrške učenicima sa smetnjama u razvoju

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Različiti pogledi na nastavu	19	47,5%
Drugačiji stav prema napredovanju učenika	12	30%
Nedovoljno vremena za saradnju	9	22,5%
Ukupno	40	100 %

Histogram 14 – Grafički prikaz poteškoća u saradnji sa nastavnikom u funkciji pružanja podrške učenicima sa smetnjama u razvoju

Pitanje je otvorenog tipa, a asistenti su imali mogućnost da navedu sa kojim poteškoćama se susreću prilikom saradnje sa nastavnicima. Poslije sumiranja rezultata, možemo navesti da se asistenti susreću sa sljedećim poteškoćama prilikom saradnje sa nastavnicima: različiti pogledi na nastavu, drugačiji stav i nedovoljno vremena za saradnju.

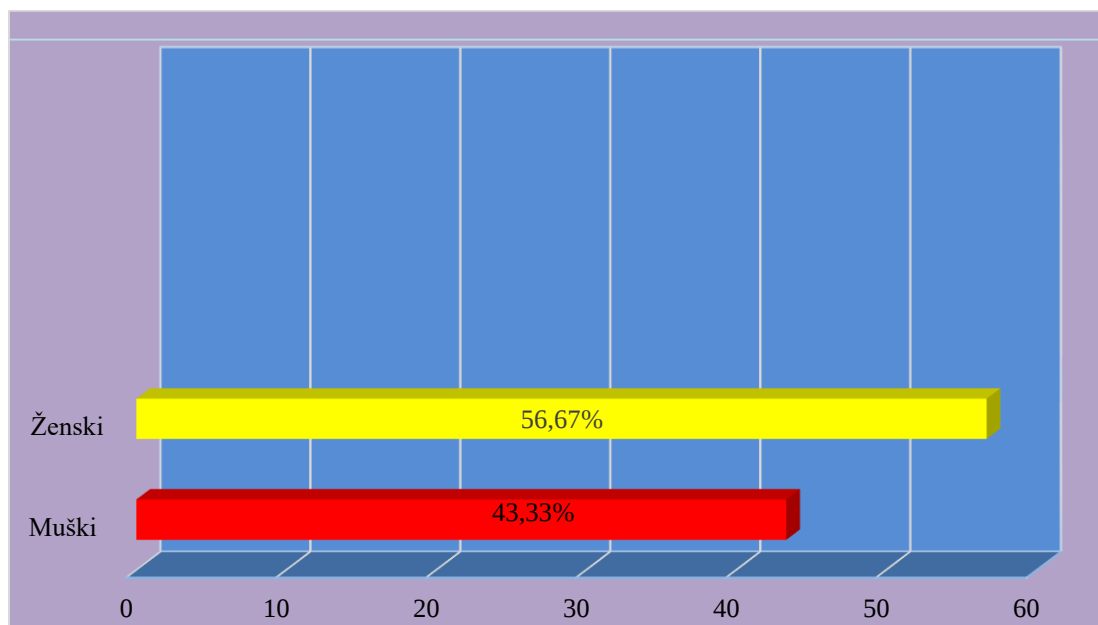
Sve navedene poteškoće mogu se na efikasan i konstruktivan način prevazići.

2.2. Rezultati dobijeni anketiranjem roditelja

Tabela 16 - Tabela prikaz polne strukture uzorka

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Muški	13	43,33%
Ženski	17	56,67%
Ukupno	30	100 %

Histogram 15 – Grafički prikaz polne strukture uzorka

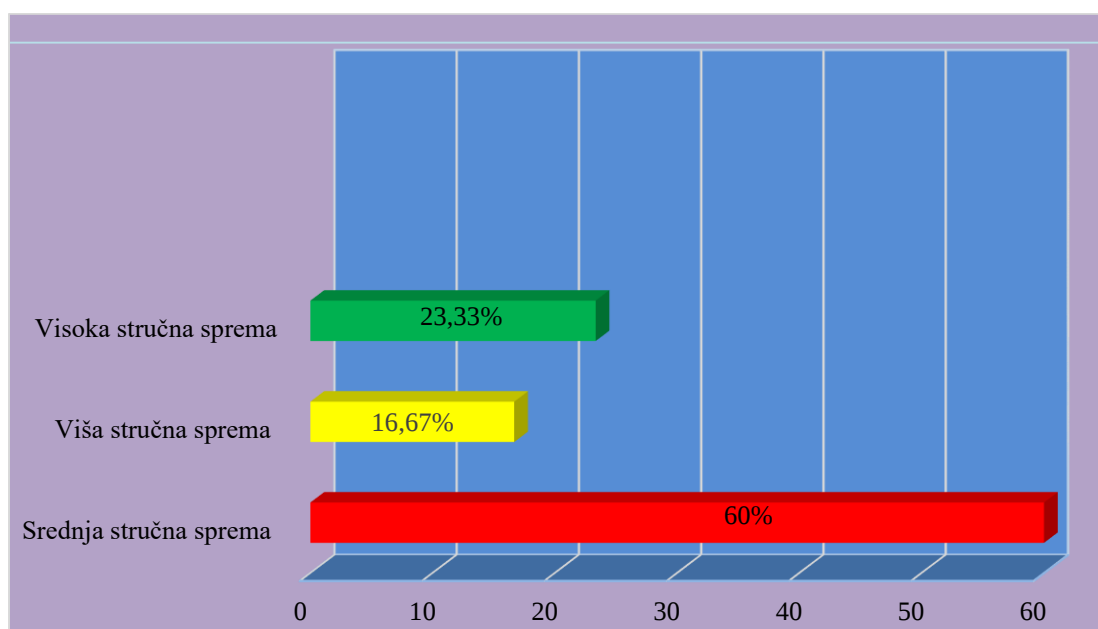

U naše istraživanje je uključeno 56,67% ispitanika ženskog pola, a 43,33% ispitanika muškog pola.

Tabela 17 - Tabelarni prikaz stručne spreme ispitanika

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Srednja stručna sprema	18	60%
Viša stručna sprema	5	16,67%
Visoka stručna sprema	7	23,33%
Ukupno	30	100 %

Histogram 16 – Grafički prikaz stručne spreme ispitanika

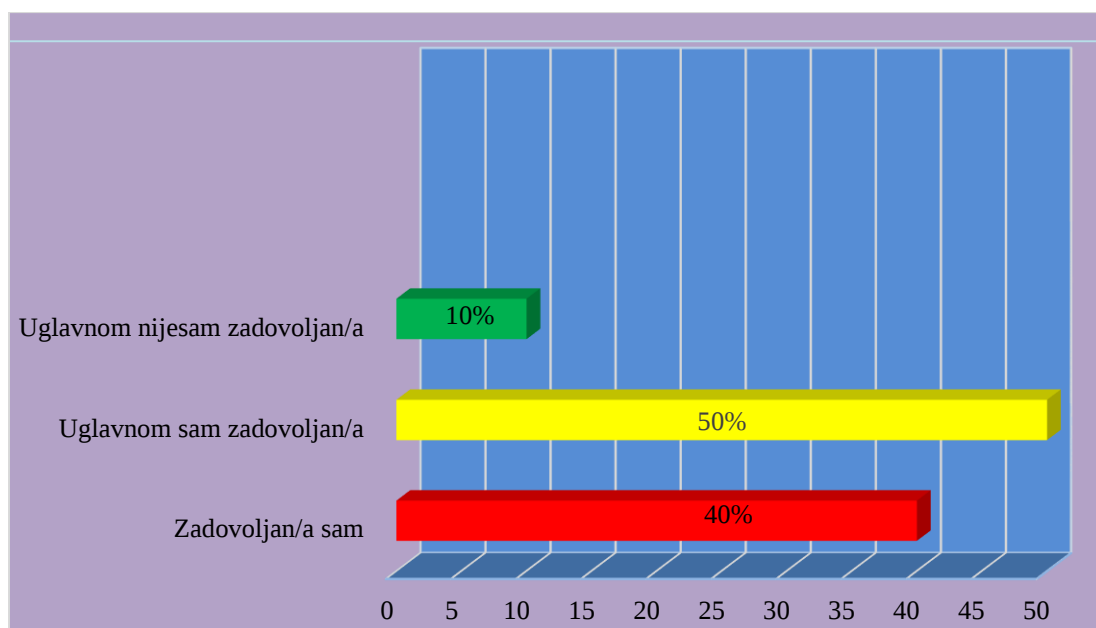

Dobijeni rezultati pokazuju da 60% ispitanika ima srednju stručnu sprema, 16,67% ispitanika ima višu stručnu sprema, a 23,33% ispitanika ima visoku stručnu sprema.

Tabela 18 - Tabelarni prikaz zadovoljstva radom asistenta

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Zadovoljan/a sam	12	40%
Uglavnom sam zadovoljan/a	15	50%
Uglavnom nijesam zadovoljan/a	3	10%
Nijesam zadovoljan/a	/	/
Ukupno	30	100 %

Histogram 17 – Grafički prikaz zadovoljstva radom asistenta

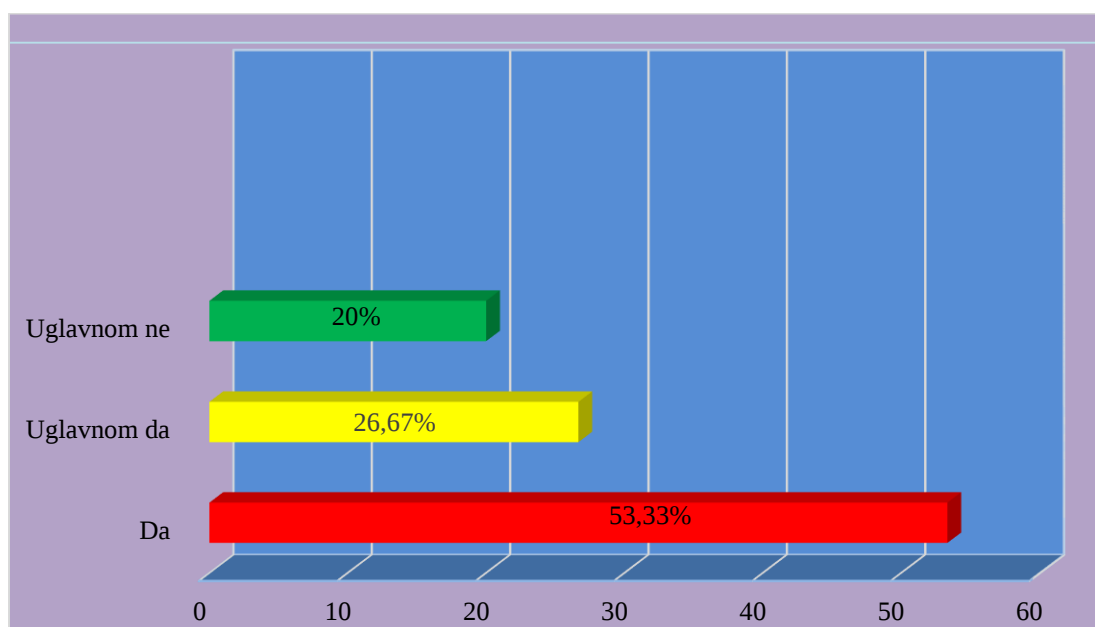
U tabeli 18 i histogramu 17 prikazano je da je 40% roditelja zadovoljno sa radom asistenta. Ukupno 50% roditelja je uglavnom zadovoljno sa radom asistenta. Pojedini asistenti (10%) uglavnom nijesu zadovoljni radom asistenta.

Na osnovu dobijenih rezultata, konstatujemo da je većina roditelja zadovoljna radom asistenta.

Tabela 19 - Tabelarni prikaz angažovanosti asistenta u podsticanju interakcija učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Da	16	53,33%
Uglavnom da	8	26,67%
Uglavnom ne	6	20%
Ne	/	/
Ukupno	30	100 %

Histogram 18 – Grafički prikaz angažovanosti asistenta u podsticanju interakcija učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja

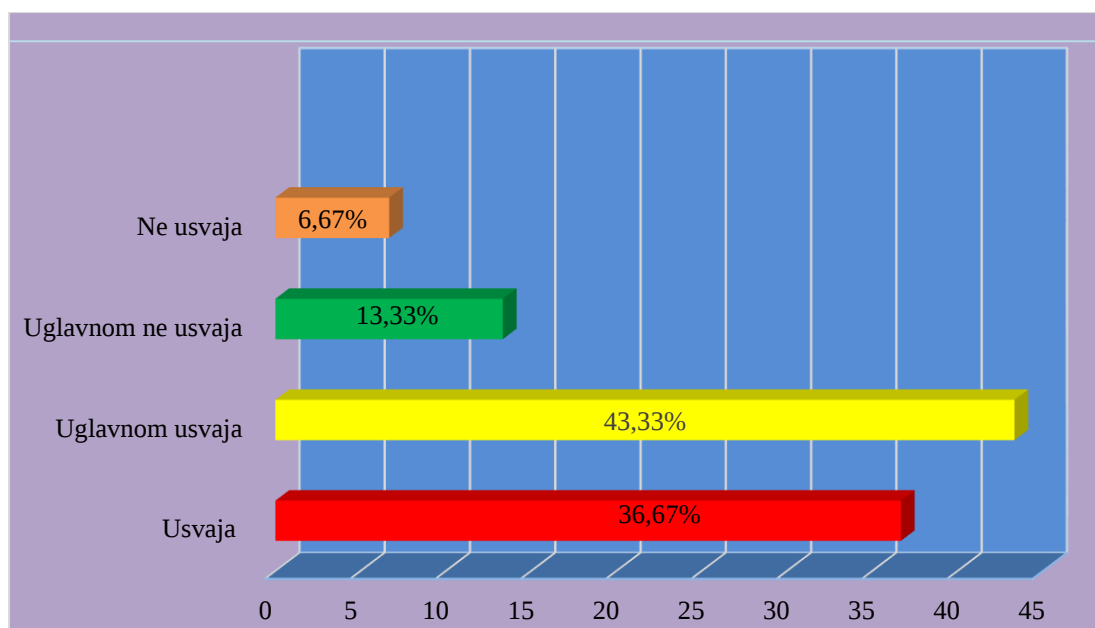

Nalazi istraživanja pokazuju da 53,33% roditelja smatra da su asistenti angažovani u podsticanju interakcija učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja. Sa istim se uglavnom složilo 26,67% roditelja. Svega 20% roditelja nije angažovano u podsticanju interakcija učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja.

Tabela 20 - Tabela prikaz usvojenosti znanja od strane učenika uz podršku asistenta

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Usvaja	11	36,67%
Uglavnom usvaja	13	43,33%
Uglavnom ne usvaja	4	13,33%
Ne usvaja	2	6,67%
Ukupno	30	100 %

Histogram 19 – Grafički prikaz usvojenosti znanja od strane učenika uz podršku asistenta

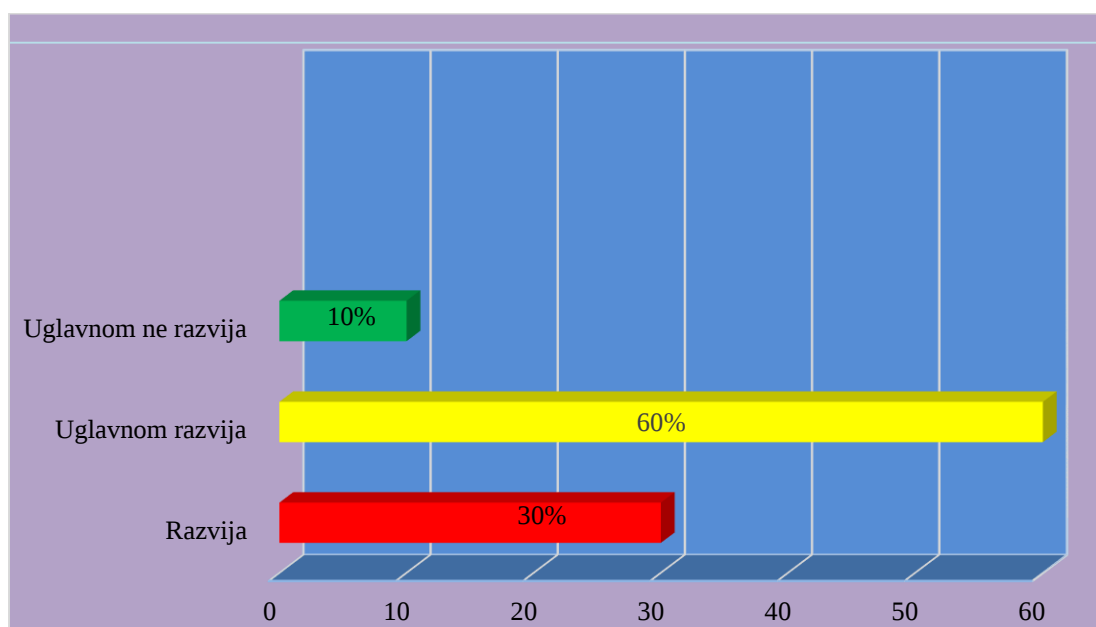
Dobijeni rezultati pokazuju da 36,67% roditelja smatra da djeca uz pomoć asistenta usvajaju znanja. Sa navedenim se uglavnom složilo 43,33% roditelja. Ukupno 13,33% roditelja smatra da djeca uglavnom ne usvajaju znanja uz podršku asistenta. Svega 6,67% roditelja nema pozitivan stav prema ulozi asistenata u pružanju podrške učeniku u učenju.

Na osnovu dobijenih nalaza, smatramo da većina roditelja pozitivno ocjenjuje ulogu asistenata u domenu pružanja podrške učenicima u učenju.

Tabela 21 - Tabela prikaz percepcije roditelja o razvijanju samostalnosti kod učenika uz podršku asistenta

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Razvija	9	30%
Uglavnom razvija	18	60%
Uglavnom ne razvija	3	10%
Ne razvija	/	/
Ukupno	30	100 %

Histogram 20 – Grafički prikaz percepcije roditelja o razvijanju samostalnosti kod učenika uz podršku asistenta

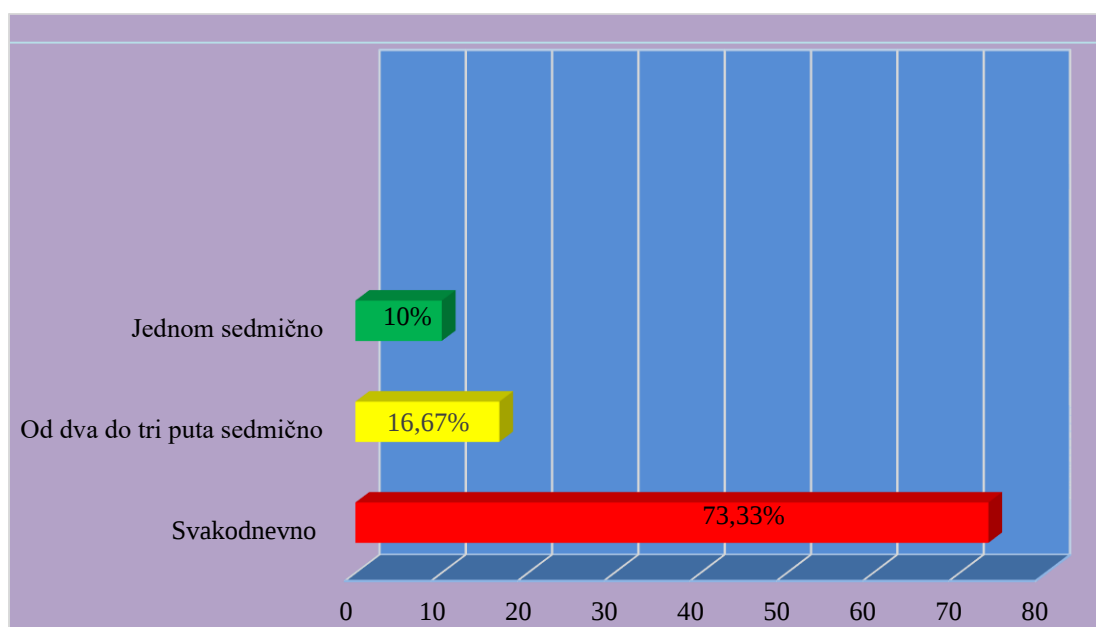
U tabeli 21 i histogramu 20 prikazano je da 30% roditelja smatra da djeca razvijaju samostalnost uz podršku asistenta. Sa istim se uglavnom složilo 60% roditelja. Ukupno 10% roditelja ne smatra da asistenti u nastavi podstiču samostalnost kod djece.

Na osnovu dobijenih nalaza, smatramo da roditelji pozitivno ocjenjuju ulogu asistenta u domenu razvoja samostalnosti kod djece.

Tabela 22 - Tabelarni prikaz učestalosti saradnje asistenta i roditelja po procjeni roditelja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Svakodnevno	22	73,33%
Od dva do tri puta sedmično	5	16,67%
Jednom sedmično	3	10%
Ukupno	30	100 %

Histogram 21 – Grafički prikaz učestalosti saradnje asistenta i roditelja po procjeni roditelja

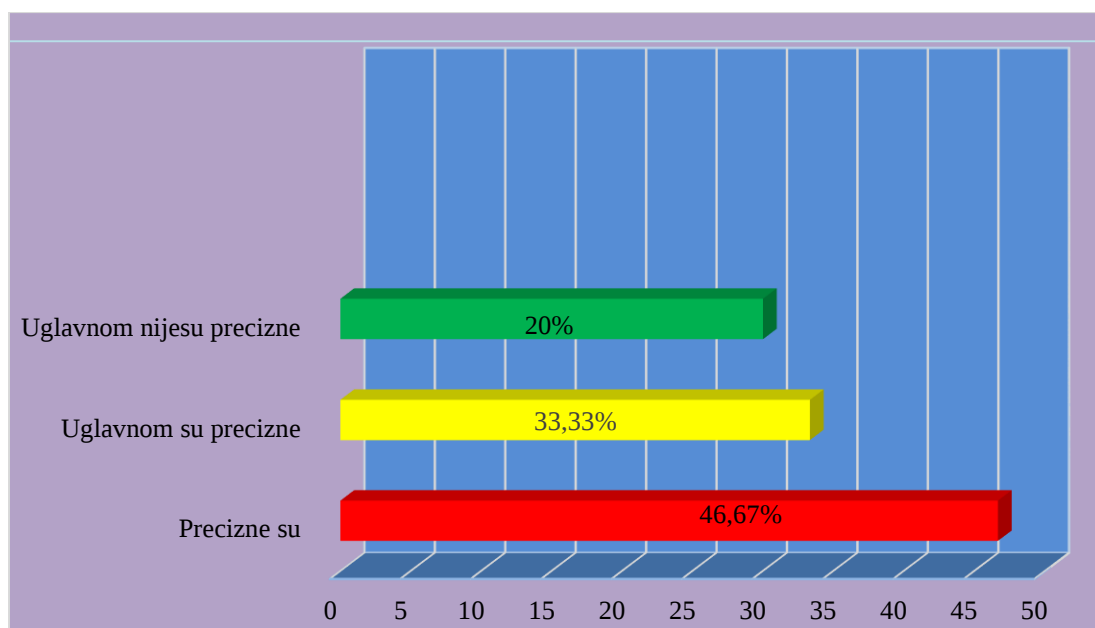
Dobijeni nalazi pokazuju da 73,33% roditelja svakodnevno sarađuje sa asistentima u nastavi. Ukupno 16,67% roditelja od dva do tri puta sedmično sarađuje sa asistentima. Svega 10% roditelja jednom sedmično ostvaruje saradnju sa asistentima.

Iz dobijenih rezultata, jasno se vidi da roditelji i asistenti često sarađuju u funkciji boljeg napredovanja djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Tabela 23 - Tabelarni prikaz uloge asistenta u saopštavanju preciznih informacija roditeljima

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Precizne su	14	46,67%
Uglavnom su precizne	10	33,33%
Uglavnom nijesu precizne	6	20%
Nijesu precizne	/	/
Ukupno	30	100 %

Histogram 22 – Grafički prikaz uloge asistenta u saopštavanju preciznih informacija roditeljima

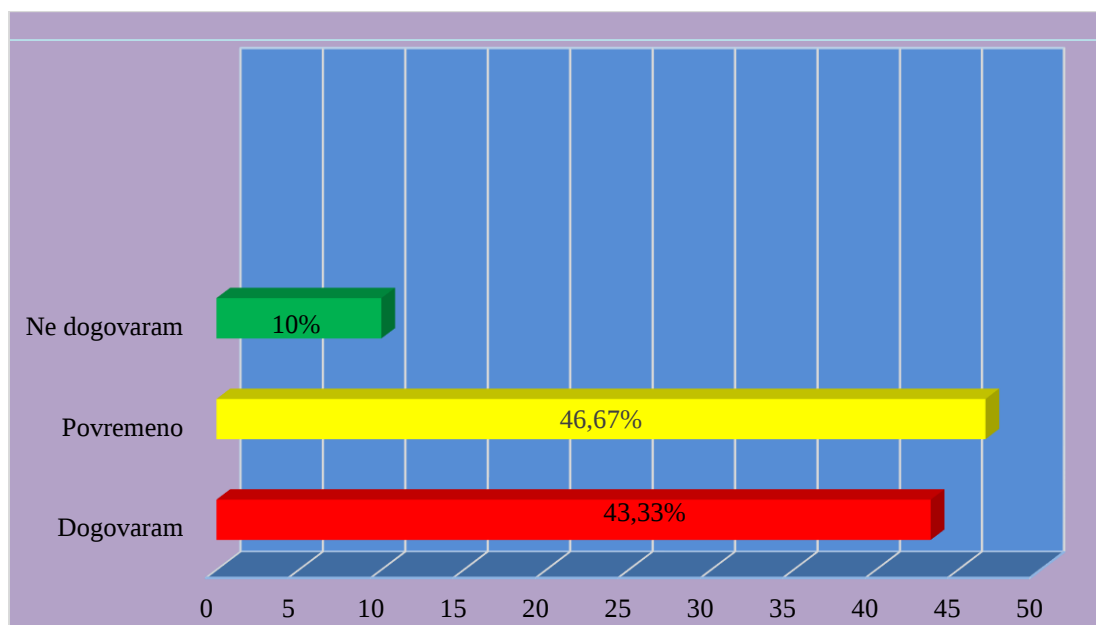
Nalazi našeg istraživanja pokazuju da 46,67% roditelja dobija precizne informacije od asistenata. Ukupno 33,33% roditelja dobija uglavnom precizne informacije. Pojedini roditelji (20%) uglavnom dobijaju neprecizne informacije od asistenata.

Na osnovu dobijenih nalaza, konstatuje se da je većina roditelja zadovoljna informacijama koje dobija od asistenata u nastavi, a koje su vezane za funkcionisanje djeteta u školi.

Tabela 24 - Tabelarni prikaz dogovaranja sa asistentom oko aktivnosti koje se organizuju sa učenikom kod kuće

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Dogovaram	13	43,33%
Povremeno	14	46,67%
Ne dogovaram	3	10%
Ukupno	30	100 %

Histogram 23 – Grafički prikaz dogovaranja sa asistentom oko aktivnosti koje se organizuju sa učenikom kod kuće

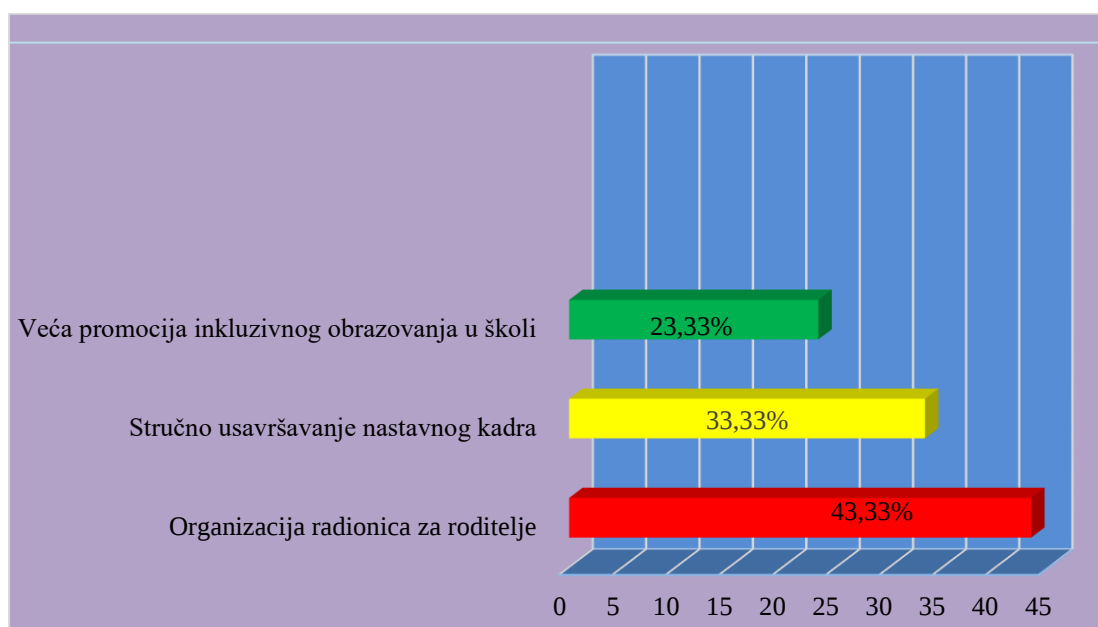

Dobijeni rezultati pokazuju da se 43,33% roditelja dogovara sa asistentima oko aktivnosti koje se organizuju sa učenikom kod kuće. Ukupno 46,67% roditelja se povremeno dogovara sa asistentima oko aktivnosti koje se organizuju sa učenikom kod kuće. Pojedini roditelji (10%) se ne dogovaraju sa asistentom oko aktivnosti koje se organizuju sa učenikom kod kuće.

Tabela 25 - Tabela prikaz unapređivanja inkluzivnog obrazovanja po mišljenju roditelja

Odgovori	Frekvencije	Procentualno
Organizacija radionica za roditelje	13	43,33%
Stručno usavršavanje nastavnog kadra	10	33,33%
Veća promocija inkluzivnog obrazovanja u školi	7	23,33%
Ukupno	30	100 %

Histogram 24 – Grafički prikaz unapređivanja inkluzivnog obrazovanja po mišljenju roditelja

Pitanje je otvorenog tipa, a roditelji su imali mogućnost da navedu šta bi trebalo uraditi u cilju unapređenja inkluzivnog obrazovanja u školi. Poslije sumiranja dobijenih rezultata, možemo navesti da je za unapređenje inkluzivnog obrazovanja u školi potrebno uraditi sljedeće: organizovati radionice za roditelje, veću pažnju posvetiti stručnom usavršavanju nastavnog kadra, raditi na većoj promovici inkluzivnog obrazovanja u školi.

2.3. Rezultati dobijeni intervjuisanjem nastavnika

U cilju dobijanja podataka o stavovima nastavnika prema ulozi asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, razgovarali smo sa nastavnicima u okviru fokus grupa, koje su sadržale po deset ispitanika. Dobijene odgovore smo sumirali i izdvojili one koje su dominirale od strane najvećeg broja ispitanika.

Uloga asistenta u pružanju podrške u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju iz vizure nastavnika

Nastavnici zajedno sa asistentom u nastavi rade na socijalizaciji i učenje djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Na pitanje na koji način asistenti pružaju pomoć i podršku učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju, izdvajamo sljedeće odgovore nastavnika::

- Detaljno objašnjavanje načina na koji treba riješiti zadatak (45%).
- Pružanje tehničke pomoći u izradi zadataka (30%).
- Usmjeravanje pažnje na sadržaj (20%).
- Motivisanje učenika na proces učenja (5%).

Dobijeni rezultati pokazuju da asistenti u nastavi detaljno objašnjavaju način na koji učenik treba da riješi određeni zadatak. Posebno je značajno što asistent u nastavi pruža tehničku pomoć učeniku tokom izrade zadataka, kao i što usmjerava pažnju učenika na sadržaj.

Na pitanje da li asistent i na koji način podstiče motivaciju djece za učenje, nastavnici su naveli sljedeće:

- Primjena pohvale za trud (55%).
- Podsticanje unutrašnje motivacije za učenje (30%).
- Prilagođavanje metoda i strategija učeniku (15%).

Dobijeni rezultati pokazuju da asistenti u nastavi koriste pohvale u cilju motivacije učenika za učenje. Posebno je važno što asistenti prilagođavaju metode i strategija podučavanja sposobnostima učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Takođe, važno je podsticanje unutrašnje motivacije za učenje.

Na pitanje na koje poteškoće asistenti nailaze prilikom pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama u učenju, izdvajamo sljedeće odgovore naših ispitanika:

- Nezainteresovanost djece za učenje sadržaja (40%).
- Nedovoljan stepen pažnje kod učenika (35%).
- Loša motivacija za učenje (25%).

Iz dobijenih rezultata vidimo da se asistenti u nastavi suočavaju sa određenim poteškoćama prilikom pružanja pomoći i podrške u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Na osnovu odgovora nastavnika, dolazimo do saznanja da su djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju često nedovoljno zainteresovana za učenje sadržaja. Takođe, kod djece sa smetnjama često je prisutan nedovoljan stepen pažnje, kao i loša motivacija za učenje.

Na pitanje u čemu se ogleda Vaša saradnja sa asistentima kada je u pitanju pružanje podrške učeniku u učenju, nastavnici su naveli sljedeće:

- Zajedničko planiranje nastave za učenika (65%).
- Razmjena mišljenja vezano za napredovanje učenika (25%).
- Diskusija o načinu unapređenja kvaliteta učenja učenika (10%).

Na osnovu dobijenih rezultata, konstatujemo da asistenti i nastavnici zajedno planiraju nastavu za učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Posebno je značajno što nastavnici međusobno diskutuju o načinu unapređenja kvaliteta učenja učenika. Nastavnik i asistent treba da rade u timu, kako bi učenik sa smetnjama i teškoćama bolje napredovao.

Na pitanje da li ste zadovoljni kvalitetom saradnje sa asistentom, nastavnici su naveli sljedeće:

- Zadovoljan/a sam jer je olakšan proces inkluzivnog obrazovanja učenika (60%).
- Uglavnom sam zadovoljan jer su učenici bolje motivisani (30%).
- Saradnja bi mogla biti bolja (10%).

Na osnovu dobijenih rezultata, konstatujemo da je većina nastavnika zadovoljna kvalitetom saradnje sa asistentima u nastavi. Zahvaljujući angažmanu asistenta, proces inkluzivnog obrazovanja učenika sa smetnjama u razvoju u velikoj mjeri olakšan.

Uloga asistenta u pružanju podrške u socijalizaciji djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju iz vizure nastavnika

Sa nastavnicima smo razgovarali o ulozi asistenta u razvijanju socijalnih odnosa djece sa smetnjama u razvoju sa svojim vršnjacima. Na pitanje u čemu se ogleda uloga asistenta u socijalizaciji djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, nastavnici su naveli sljedeće:

- Podstiče kooperativne odnose između učenika (45%).
- Podstiče vršnjačku edukaciju u inkluzivnoj učionici (40%).
- Motiviše ostale učenike da pruže podršku učeniku sa smetnjama u razvoju (15%).

Na osnovu dobijenih rezultata, konstatujemo da asistent u nastavi podstiče da kooperativne odnose između učenika u inkluzivnoj učionici. Posebno je značajno što asistent u nastavi podstiče vršnjačku edukaciju u inkluzivnoj učionici i motiviše ostale učenike da pruže podršku učeniku sa smetnjama u razvoju.

Na pitanje na koje poteškoće asistent u nastavi nailazi prilikom razvijanja socijalizacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, izdvajamo sljedeće odgovore nastavnika:

- Učenik sa smetnjama u razvoju nije dovoljno zainteresovan da učestvuje u interakcijama sa vršnjacima tipičnog razvoja (55%).
- Asistent u nastavi nema dovoljno vremena za razvijanje socijalizacije kod učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju (30%).
- Zanemarivanje značaja socijalizacije učenika i veći fokus na akademskim postignućima (15%).

Dobijeni rezultati pokazuju da postoje određene poteškoće u razvijanju socijalizacije kod učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Učenik sa smetnjama i teškoćama u razvoju nekada nije zainteresovan za interakciju sa vršnjacima. Takođe, asistent u nastavi nema dovoljno vremena da se posveti socijalizaciji djece sa smetnjama u razvoju, već veći akcenat stavlja na sticanju akademskih vještina.

ZAKLJUČAK

U radu smo se bavili sagledavanjem uloge i značaja asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole. Naš rad sadrži teorijski i istraživački dio. Teorijski dio rada sadrži tri tematske cjeline. U prvoj tematskoj cjelini govorili smo o značaju i karakteristikama inkluzivnog obrazovanja. Ukazali smo na osnovne specifičnosti inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori. Na bazi svega navedenog u okviru prve tematske cjeline, možemo konstatovati da je primarni cilj inkluzivnog obrazovanja prihvatanje i pružanje podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

U drugoj tematskoj cjelini govorili smo o ulozi asistenta u nastavi prilikom rada sa djecom koja imaju smetnje i teškoće u razvoju. Ukazali smo na značaj poslova i zadataka koje izvršava asistent u nastavi. Apostrofiran je značaj stručnog usavršavanja asistenata u nastavi u funkciji optimalnijeg pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

U trećoj tematskoj cjelini naglašen je značaj saradnje asistenata u nastavi sa nastavnicima, stručnim saradnicima i roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Evidentno je da od kvaliteta saradnje asistenata sa ostalim akterima inkluzivnog obrazovanja zavisi i kvalitet uključivanja djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju u redovni sistem obrazovanja.

Istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se utvrdi način na koji asistenti u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole ostvaruju svoju ulogu u kontekstu pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Uzorak istraživanja je sačinjavalo je 40 nastavnika, 40 asistenata u nastavi i 30 roditelja. Za dobijanje podataka od asistenata i nastavnika korišćen je anketni upitnik. Za dobijanje podataka od nastavnika korišćen je grupni intervju.

Dobijeni rezultati pokazuju sljedeće:

- Asistenti u nastavi pružaju pomoć i podršku djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju prilikom učenja nastavnih sadržaja kroz pružanje individualnih uputstava i smjernica za rad.
- Asistenti u nastavi kroz raznovrsne kooperativne aktivnosti podstiču socijalnu interakciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

- Nastavnici imaju afirmativne stavove prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.
- Roditelji imaju afirmativne stavove prema ulozi asistenta u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole.

U skladu sa navedenim, potvrđujemo sporedne hipoteze, a time glavnu hipotezu kojom se pretpostavilo da asistenti u nastavi u drugom ciklusu osnovne škole svoju ulogu ostvaruju na način koji je baziran na pružanju kontinuirane i intenzivne pomoći i podrške učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju u kontekstu što efikasnijeg učenja i socijalne interakcije ovih učenika sa vršnjacima tipičnog razvoja.

Preporuke u odnosu na predmet našeg istraživanja:

- Realizovati veći broj istraživanja koja bi se ciljano bavila ulogom asistenta u nastavi.
- Realizovati veći broj različitih programa za stručno usavršavanje asistenata u nastavi.

LITERATURA

1. Avramidis, E., Kalyva, E. (2007). The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitude towards inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22 (4), 367-389.
2. Bentham S., Hutchins, R. (2006). *Practical Tips For Teaching Assistants*. New York: Routledge.
3. Bouillet, D., Kudek-Mirošević, J. (2015). Učenici s teškoćama u razvoju i izazovi obrazovne prakse. *Croatian Journal of Education*, 17(2), 11-26.
4. Bukvić, Z. (2014). Teachers competency for Inclusive Education. *The European Journal of Social and Behavioural Sciences*, 111(4), 1585–1590.
5. Butt, R. (2018). Pulled in off the street' and available: what qualifications and training do teaching assistants really need? *International Journal of Inclusive Education*. 22 (3), 217 – 234.
6. Cerić, H. (2020). *Uloga i značaj asistenata u nastavi u osnovnim školama na području Kantona Sarajevo*. Magistarski rad. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.
7. Cvetko, J., Gudelj, M. i Hrgovan, L. (2000). Inkluzija, Diskrepancija, 1 (1), 24-28.
8. Drangić, D. (2017). Uloga pomoćnika u nastavi u provođenju inkluzivnog obrazovanja. *Centar za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 158 (4), 439-459.
9. Drotárová, L. (2006). *Asistent pedagoga - stav v ČR*. Praha: IPPP.
10. Elizabeth, J. (2013). Collaborative relationships for general education teachers working with students with disabilities, *Journal of Instructional Psychology*, 39 (2), 112-118.
11. Ewing, D.L., Monsen J.J. & Kielblock S. (2018). Teachers' attitudes towards inclusive education: A critical review of published questionnaires. *Educ. Psychol. Pract.* 34 (4), 150–165.
12. Gagare, A. (2018). Role of Teacher in Inclusive Education. *Aayushi International Interdisciplinary Research Journal*, 5(1), 229-232.

13. Giangreco, M. F. (2010). Utilization of Teacher Assistants in Inclusive Schools: Is It the Kind of Help that Helping Is All About? *European Journal of Special Needs Education*, 25(4), 341-345.
14. Hrnjica, S. i saradnici (2004). *Škola po meri deteta*. Beograd: Institut za psihologiju filozofskog fakulteta.
15. Idol, L. (2006). Toward inclusion of special education students in general education: A program evaluation of eight schools. *Remedial and Special Education*, 27 (2), 77- 94
16. Igrić, Lj., Marinić, M. i Maljevac, A. (2021). Comparison of Teachers and Teaching Assistants' Perspective of Necessary Teaching Assistant Competences. *Croatian Journal of Education*, 23(2), 605-650.
17. Jorgić, D. (2010). *Interaktivno stručno usavršavanje nastavnika*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
18. Karanac, R., Papić, Ž., i Beodranski, D. (2009): *Strateško planiranje razvoja škola - samovrednovanje rada škole*. Čačak: Regionalni centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju.
19. Karamatić Brčić, M., Viljac, T. (2019). Stavovi nastavnika o inkluzivnom odgoju i obrazovanju. *Magistra Jadertina*, 13(2): 91-104.
20. Karamatić Brčić, M. (2013). Pretpostavke inkluzije u školi, *Život i škola*, LIX(30), 67- 77.
21. Koskah, E.A. (2020). Teaching Assistants; roles, cooperative working, training, benefits and challenges. *Journal of University Studies for inclusive Research*, 3 (1), 45-59.
22. Lacey, P. (2010). The Role of Learning Support Assistants in the Inclusive Learning of Pupils with Severe and Profound Learning Difficulties. *Educationalan Review*, 53 (1), 12- 25.
23. Lazor, M, Marković, S., Nikolić, S. (2008). *Priručnik za rad sa decom sa smetnjama u razvoju*. Novi Sad: Novosadski humanitarni centar.
24. Mićanović, V. , Maslovarić, B. i Novović, T. (2012). *Asistenti u nastavi kao podrška uključivanja djece RAE porijekla u obrazovni sistem u Crnoj Gori u okviru projekta Osnovno pravo na obrazovanje u Crnoj Gori*. Sarajevo: Ahmed Pjano i Lidija Pisker.
25. Milenović, Ž. M. (2009). Didaktika u uslovima inkluzivne nastave. *Život i škola*, 8 (2), 252-264.

26. Macura-Milovanović, S., & Vujisić-Živković, N. (2011). Attitudes of future teachers towards inclusion: Implications for initial professional education. *Pedagogija*, 66, 633–647.
27. Moshe, A. & Licht, P. (2016). The Inclusion Assistant: Who Is She Supposed to Be? An Exploratory Study. *Universal Journal of Educational Research* 4(12), 2795-2805.
28. Pihlaja, P. M., & Holst, T. K. (2013). How reflective are teachers? A study of kindergarten teachers' and special teachers' levels of reflection in day care. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 57 (7), 182–198.
29. Račić, M. (2013). Modeli kompetencija za društvo znanja. *Suvremene teme*, 6(1), 86-100.
30. Romstein, K. i Velki, T. (2017). Pomoćnici u nastavi: problemi u praksi i percepcija vlastite uloge u nastavnom procesu. *Život i škola*, LXIII (1), 151-158.
31. Santilli, S. et. al (2022). Inclusive Socialization? The Relationships between Parents' and Their Child's Attitudes toward Students with Disabilities. *Int J Environ Res Public Health*. 19(24)16-28
32. Sharma, U., i Salend, S. J. (2016). Teaching assistants in inclusive classrooms: A systematic analysis of the international research. *Australian Journal of Teacher Education* (Online), 41(8), 118-134.
33. Teplá, M. (2015). *Asistent pedagoga: jak efektivně zavést pozici asistenta pedagoga ve školách*. Praha: Verlag Dashöfer.
34. Vujačić, M. (2009). Mogućnosti i ograničenja inkluzije dece sa teškoćama u razvoju u redovne osnovne škole. (Doktorska disertacija). Novi Sad: Filozofski fakultet.
35. Vrkić-Dimić, J. (2015). *Korelacija i timski rad u nastavi – holistički pristup u učenju i poučavanju*, Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju.
36. Webster, R. (2010). Double standards and first principles: framing teaching assistant support for pupils with special educational needs. *European Journal of Special Needs Education*. 25 (4),319-336.

Internet stranica: <https://www.gov.me/dokumenta/ef7ee095-1951-4eb5-8ecd-c9cffc18beff>)

PRILOZI

Anketni upitnik za asistente u nastavi

Poštovani asistenti,

Sprovodimo istraživanje na temu: „Uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole”. Molimo da svojim iskrenim odgovorima date doprinos ovom istraživanju.

Unaprijed hvala na saradnji!

Pol

Muški

Ženski

Stručna sprema

- a) Srednja stručna sprema
- b) Viša stručna sprema
- c) Visoka stručna sprema
- d) Završene master studije

Godine radnog staža:

- a) Od 0 do 5
- b) Od 6 do 10
- c) Od 11 do 17
- d) Od 18 do 23

e) Od 24 do 28

f) Preko 29

1. Koliko često pružate podršku učeniku u procesu savladavanja nastavnih sadržaja?

a) Svakodnevno

b) Od dva do tri puta sedmično

c) Jednom sedmično

d) Drugo _____

2. Na koji način pružate pomoć i podršku učenicima tokom učenja?

3. Da li učeniku pružate pomoć prilikom upotrebe školskog pribora?

a) Da

b) Uglavnom da

c) Uglavnom ne

d) Ne

4. Da li usmjeravate pažnju učenika na zadatke?

a) Da

b) Uglavnom da

c) Uglavnom ne

d) Ne

5. Da li podstičete samostalnost učenika prilikom učenja?

a) Podstičem

- b) Uglavnom podstičem
- c) Uglavnom ne podstičem
- d) Ne podstičem

6. Koje su poteškoće u pružanju podrške u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju?

7. Koliko često podstičete djecu sa smetnjama na interakciju sa vršnjacima tipičnog razvoja?

- a) Svakodnevno
- b) Od dva do tri puta sedmično
- c) Jednom sedmično

8. Koje vrste kooperativnih aktivnosti primjenjujete za podsticanje interakcija i kooperacije učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja?

9. Da li su djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju prihvaćena od strane vršnjaka tipičnog razvoja?

- a) Prihvaćena su
- b) Uglavnom su prihvaćena
- c) Uglavnom nijesu prihvaćena
- d) Nijesu prihvaćena

10. Da li sarađujete sa nastavnikom u podsticanju interakcija djece sa smetnjama sa vršnjacima tipičnog razvoja?

- a) Sarađujem
- b) Uglavnom sarađujem
- c) Uglavnom ne sarađujem
- d) Ne sarađujem

11. Koje su poteškoće u saradnji sa nastavnikom u funkciji pružanja podrške učenicima sa smetnjama u razvoju?

Anketni upitnik za roditelje

Poštovani roditelji,

Sprovodimo istraživanje na temu: „Uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovne škole”. Molimo da svojim iskrenim odgovorima date doprinos ovom istraživanju.

Unaprijed hvala na saradnji!

Pol

Muški

Ženski

Stručna sprema

- a) Srednja stručna sprema
- b) Viša stručna sprema
- c) Visoka stručna sprema
- d) Drugo_____ -

1. Da li ste zadovoljni sa asistentom?

- a) Zadovoljan/a sam
- b) Uglavnom sam zadovoljan/a
- c) Uglavnom nijesam zadovoljan/a
- d) Nijesam zadovoljan/a

2. Da li je asistent angžovan u podsticanju interakcija učenika sa smetnjama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja?

- a) Da
- b) Uglavnom da
- c) Uglavnom ne
- d) Ne

3. Da li Vaše dijete usvaja znanja uz podršku asistenta?

- a) Usvaja
- b) Uglavnom usvaja
- c) Uglavnom ne usvaja
- d) Ne usvaja

4. Da li Vaše dijete razvija samostalnost uz podršku asistenta?

- a) Razvija
- b) Uglavnom razvoja
- c) Uglavnom razvija
- d) Ne razvija

5. Koliko često sarađujete sa asistentom?

- a) Svakodnevno
- b) Od dva do tri puta sedmično
- c) Jednom sedmično

6. Da li su informacije koje Vam saopštavaju asistenti precizne?

- a) Precizne su
- b) Uglavnom su precizne
- c) Uglavnom nijesu precizne
- d) Uglavnom nijesu precizne

7. Da li se dogovarate sa asistentom oko aktivnosti koje se organizuju sa učenikom kod kuće?

- a) Dogovaram
- b) Povremeno
- c) Ne dogovaram

8. Šta bi trebalo uraditi u cilju unapređenja kvaliteta inkluzivnog obrazovanja u školi?

Fokus grupe

Uloga asistenta u pružanju podrške u učenju djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju iz vizure nastavnika

- Na koji način asistenti pružaju pomoć i podršku učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju?
- Da li asistent i na koji način podstiče motivaciju djece za učenje?
- Na koje poteškoće asistenti nailaze prilikom pružanja pomoći i podrške djeci sa smetnjama u učenju?
- U čemu se ogleda Vaša saradnja sa asistentima kada je u pitanju pružanje podrške učeniku u učenju?
- Da li ste zadovoljni kvalitetom saradnje sa asistentom?

Uloga asistenta u pružanju podrške u socijalizaciji djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju iz vizure nastavnika

- U čemu se ogleda uloga asistenta u socijalizaciji djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju?
- Na koje poteškoće asistent u nastavi nailazi prilikom razvijanja socijalizacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju?